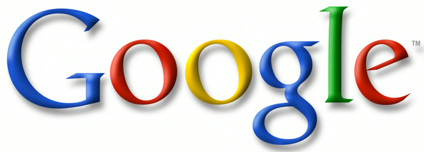
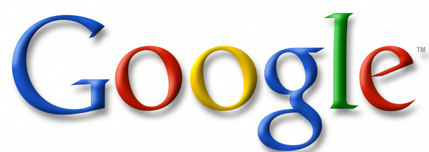
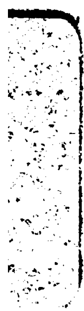
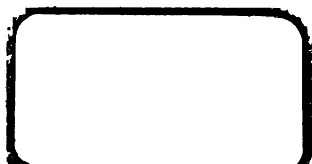
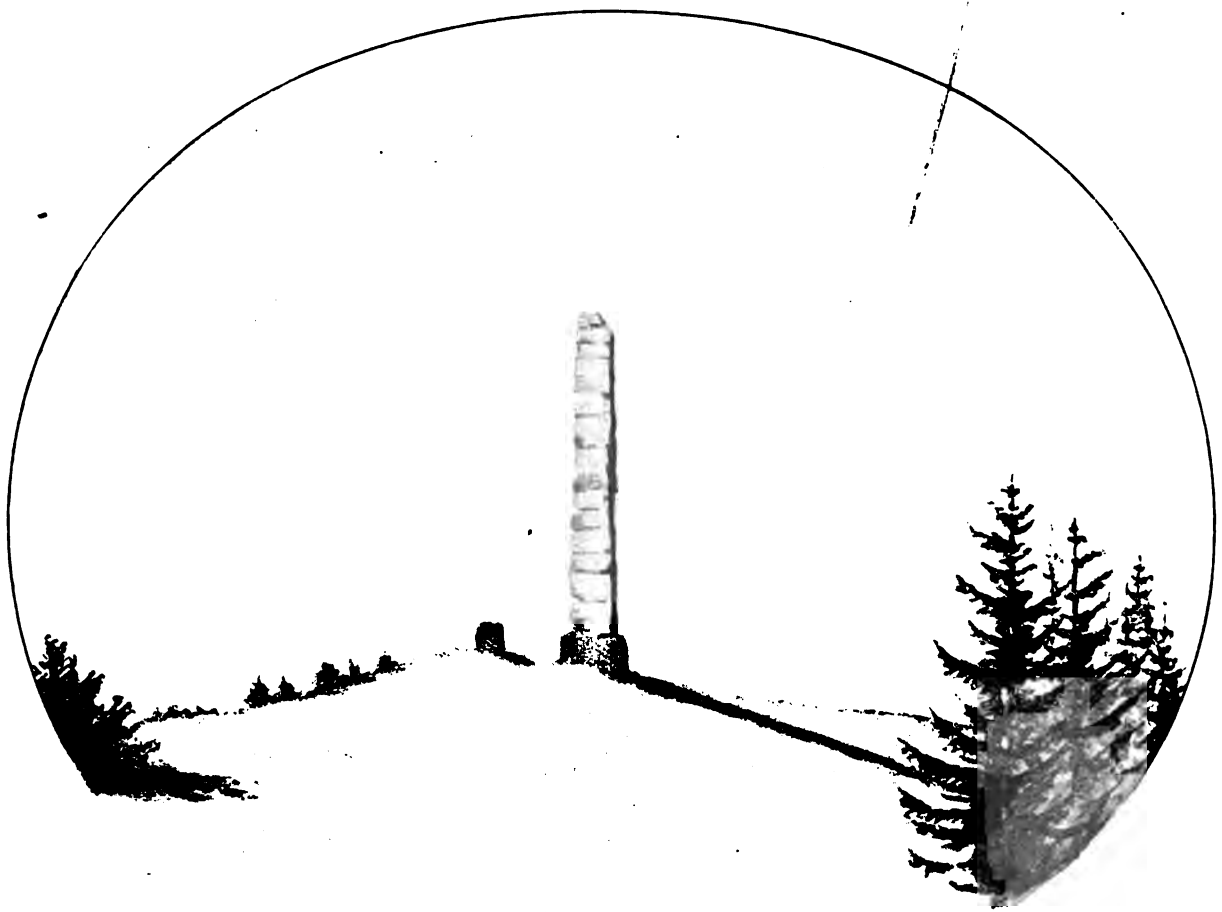

Sønderjylland

S-chleswig

SØNDERJYLLAND

HALVHUNDREDE BILLEDER

AF

MAX KLEINSORG

TEKST AF JOHAN OTTOSEN

KØBENHAVN
J. FRIMODTS FORLAG
FR. BAGGES BOGTRYKKERI
1892

Fra Hørup Hav paa Als.

m Øresund er det sunget, at det er en *Grænse, som skiller ej*. Med end større Sandhed kan det samme siges om Skellet mellem Nørrejylland og Sønderjylland. — Tværs over den jævne Mark staar Grænsepælene. Faar man ikke lige Øje paa dem, er det umuligt at tænke sig, at man ser over til Tyskland: Markerne, Byerne, Menneskene er ens, saa langt man kan øjne. Midt i Landet følger Grænsen Kongeaaen, en almindelig fredelig lille dansk Aa; mod Vest svinger Pælenes Række igen over den flade Mark, sønden om Ribe. Der er intet, som kan minde den rejsende om, at Landet paa den anden Side er Udlandet. Det skulde da være, om et Par tyske Gendarmer eller Toldbetjente kommer tilsyne. Dem kan man kende.

Men højt op over Enge og Bakker og over de sorthvide Pæle hæver sig paa Kongerigets Side to Grænsemærker, som i tydeligt Sprog vidner om, at de smaa Pæle intet betyder, men at Landet paa bægge Sider af det nye Rigsskel har været êt baade i den fjærneste og den nærmeste Fortid. Disse to Mindesmærker er *Ribe Dom-*

kirketaarn i Vest og *Støtten paa Skamlingsbanke* i Øst. Fra vor Histories Gry ned til Krigen 1864 har det vestlige Sønderjylland indtil Møgeltønder ligget under Ribe Bispestol; Domkirken bærer Vidne om en uafbrudt historisk Samvækst, der gaar helt op til Vikingernes og Sagnets Tider. Støtten paa Skamling er til Gengæld Vidne om det nye Folkeliv i Danmark. Da Sønderjyllands Danskhed for to Slægtled siden syntes glemt, og Slesvigs universitetsdannede Mænd begyndte at vende Blikket mod Syd og at gaa op i den tyske Enhedsstræben, medens ingen af dem tænkte sig andet, end at hele Slesvig vilde følge dem, da vaagnede Nordslesvigs Borgere og Bønder. Her paa Højskamling holdtes i Fyrrerne de store Folkemøder, hvor Danskhedens Talsmænd i Sønderjylland og i Kongeriget, Laurids Skau og Hjort Lorenzen, Grundtvig og Orla Lehmann, i Fællesskab kaldte vort Folk til Liv. Her vaktes den Aand, som gav Folket Styrke til at udholde haarde Kampe for Sønderjyllands Skyld, og som indtil denne Dag har haft Kraft til at holde de danske Nordslesvigere oppe under det prøjsiske Herredømme. Støtten rejstes 1863; Aaret efter sprængte Prøjserne den i Luften, men den rejstes paa ny, med afsprængte Kanter. Er det et Forbillede paa, at om end Sønderjyllands Danskhed har lidt Vold og Overlast, skal den rejses igen?

Midt imellem disse to stolte Vogtere af vore Folkeminder ligger lige nord for Grænsen *Askov Højskole*. Den er ikke alene et Minde om Fyrrernes danske Vækkelse, idet den er den umiddelbare Fortsættelse af Flors Højskole i Rødding; den er i Nutiden en af de allervigtigste Borge for det nationale Forsvar i Nordslesvig.

Som Sagerne staar, er den Dannelse og Dygtighed, som et Folk ellers har i sin Embedsstand, ikke alene uden Nytte for Danskheden i Sønderjylland, men den er det nationale Livs Fjende. Hvad der findes af fremragende aandelig Evne i Nordslesvig, er derfor for største Delen udviklet ad andre Veje end Universitetsstudium, først og fremmest gennem de danske Højskoler, og mellem dem navnlig Askov. Hvert Aar gæstes Askov af et anseligt Tal af Karle og Piger fra Nordslesvig; her søger de den Kundskab om Fædrelandets Fortid og Nutid, som de i Hjemmet har saa ringe Adgang til at naa; de søger det frie, vækkende Samliv med jævnaldrende fra det øvrige Danmark, slutter Venskabsforbindelser, der varer ved, og hvis Betydning ikke maa agtes ringe. Naar den unge Karl er færdig med den tyske Almueskole, da er et saadant Ophold paa Højskolen en aandelig Vederkvægelse og Befrielse, der føles saa meget stærkere, som han om kort Tid skal trække i den tyske Uniform. Vilde man gaa Nordslesvig igennem og undersøge, hvem der i de forskellige Egne er deres Bys bedste Mænd baade som danske Førere og som Landmænd, vilde man blive overrasket ved at se, hvor mange af dem der netop skylder Højskolen deres Uddannelse.

Ribe — Askov — Skamling. Disse tre Navne giver straks Billedet af et gennem tusinde Aar fortsat og endnu livskraftigt Fællesskab i Folkeliv. Og dog kan det hændes,

at den, som første Gang gæster disse Steder for derfra at betræde Sønderjyllands Jord, gribes af en pinlig Tvivl, som han søger at tænke bort, — den kommer dog frem paa ny. Den ligger inderst i Bevidstheden, og som han mest ønsker at glæde sig over Tegnene paa, at der endnu er Kraft i Nordslesvigs danske Sind, stikker denne Tvivl frem og forgifter Glæden og Trygheden. Hvor mange har ikke kendt denne pinende Uvished?

Og den fremmede spørger: Er ikke alt dette et Blændværk? Er ikke Danskheden dødsdømt? I det, som i tusind Aar var Ribe Stift, drives nu de jyske Børn

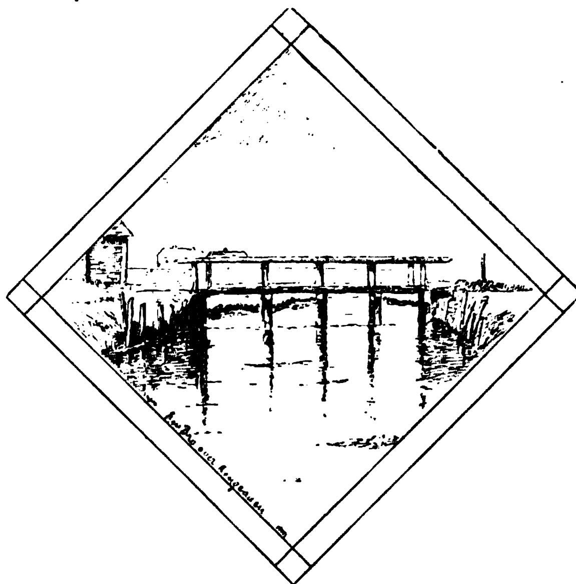
Askov.

i den tyske Skole, Karlene under Pikkelhuen. — Mændene fra Skamling? De begyndte deres Kamp, medens Landet endnu stod under den danske Konge; de fleste af dem oplevede den Dag, da det kom under den prøjsiske. Siden da er der gaaet 28 Aar! — Og hvad nytter Askov? Vil de unge blive ved at komme der? Nu lærer de kun Tysk i Folkeskolen; i tre Aar ligger de i Kasernen; paa alle Sider er de under den stramme Embedstugt. Det unge Sind er blødt; kan det modstaa alle disse Paavirkninger? Selv om der kommer nogle til vore Højskoler, saa er de altid kun et ringe Tal af hele Nordslesvigs Ungdom; vil de ikke blive fremmede Eneboere blandt de mange, som aldrig prøver, hvad det er at leve et frit dansk Ungdomsliv?

Hvordan ser det ud, naar jeg kommer over Grænsen? Der digtes og tales om Sønderjydernes trofaste Sind; men er det fuldt sandt? Vil jeg finde et virkelig dansk Folk? Eller et «slesvigsk», halvtysk, med gebrokkent Sprog og delt Sind? Den fremmede mindes, at han hist og her i tyske Aviser — ja i danske med — har læst sligt. Han har hørt tale om, at de «har det bedre» under Prøjsen. Han tænker sig, at dette maaske ikke er helt urigtigt. Med al Ufrihed er der jo i Prøjsen en Orden og Fasthed, som vi ikke kender. Hvordan er det? — er ikke hele Matrikelvæsenet og Grundskatterne forstandigere indrettet end hos os? Og kan dette ikke gøre sin Virkning paa Sønderjyderne, der — som alle danske Bønder — har en stærk og forøvrigt ingenlunde unyttig Sans for Kroner og Øre?

Han gaar til Sengs, træt af Tankerne. Og under Spændingen, Tvivlen og Haabet om, hvad han vil faa at se, tumler hans Hjærne med Folkesprog og Grundskatter, Laurids Skaus stolte Ord — «Vort Vaaben er ikke en Abekat, men en Løve» —, Pikkelhuer og smaa fortyskede Skolebørn —, trygge og bange Følelser. Det varer længe, inden Søvnen kommer.

Tidlig næste Morgen staar han op og gaar over Grænsen.

Det raske Folk, som pløjer
den skarpe, jyske Vang,
sin Nakke nødig bøjer
og trives ej ved Tvang.
Frit lufter over Hede
den frie Vestenvind —
til Kamp for Frihed rede
var altid Jydens Sind.

(PLOUG).

Møgeltønder Kirke.

Til Møgeltønder i Vest og Flensborg Fjord i Øst er Folket langt overvejende dansk. Syd derfor er Folket helt eller halvt fortysket. I Midtlandet er det danske Nordslesvig og det halvtyske Mellemslesvig skilte ved milevide Hedestrækninger, der gennemskæres i Retningen Øst til Vest af de Aaløb, som forener sig i Nærheden af Tønder. Disse Hedeflader danner i Virkeligheden et lige saa tydeligt og naturligt Skel som Flensborg Fjord. Her er Mile mellem Landsbyerne; der gaar ingen Veje fra Syd til Nord. Det er derfor lettest at tage denne danske Del for sig, og først derefter at gæste Mellemslesvig og Sydslesvig.

Det danske Nordslesvig falder atter naturligst i tre Dele: de smalle Marskegne mod Vest; det flade Midtland, som gaar næsten ud til Vesterhavet paa den ene Side og meget nær til Fjordene paa den anden, og endelig de smilende og afvekslende Fjordlandskaber i Øst.

Marsken — æ Mærsk — er, som allerede antydet, ikke af stor Udstrækning i Nordslesvig. Men hele Vejen fra Ribe ned til den grunddanske By Møgeltønder veksler Gestlandet dog jævnlig med ret betydelige Marskenge, hvor der bor en ægte jysk

Befolkning, tung og forsigtig, men trofast og paalidelig i sit Tankesæt og sin Færd. I denne Egn, hvor Marsk og Gestland støder sammen, hørte de Bønder hjemme, som under Vaabenhvilen 1848—49, da de saa sig prisgivne til Slesvigholstenerne, greb til Vaaben paa egen Haand mod Oprørernes Skatte- og Soldaterudskrivninger. Kampen mellem daarligt væbnede Bønder og veløvede Soldater maatte ende med Oprørstroppernes Sejr; mange af Bønderne bleve dræbte eller kvæstede; men dette uvilkaarlige Udbrud af Befolkningens Harme over det slesvigholstenske Regimente var til Trods for

Fra Marsken ved Visby.

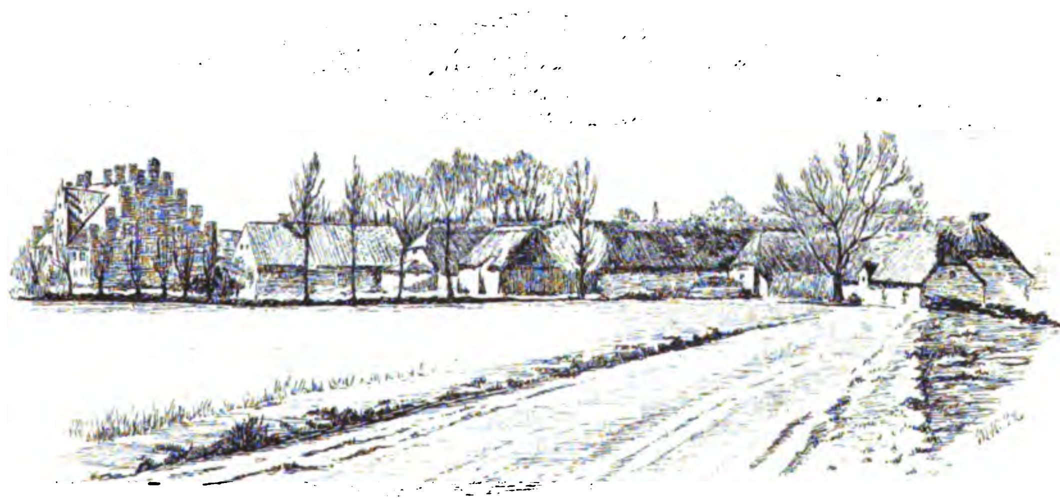
det sørgelige Udfald et lysende og glædeligt Vidnesbyrd om dette Folks Kærnedanskhed. Med Føje satte man paa det senere rejste Mindesmærke:

Ej Minde om en Glimredag,
kun om et trofast Hjærtelag.

Midtlandet er gennemgaaende fladt. I de østlige Byer paastaar man, at herude blæser det altid. Paa mange Steder er Jorden daarlig, vekslende med Lyng og Tørvemoser, stundom bevokset med Krat og nyplantet Gran. Levende Hegn kendes i Reglen ikke. Man rejser et lille Jorddige, eller en Grøft danner Markskellet, eller man hegner slet ikke. Sydligst nede er der Egne, hvor Beboerne er fattige; der er ikke mange større Gaarde, kun faa Køer, mange Faar. Men Folk er nøjsomme. Kvinderne og Børnene plukker Tyttebær; Mændene graver Tørv og tjener lidt ved det. Eller man

dyrker Ribs, der godt kan gro paa Hedejord; man holder Bier og sælger Honningen — den brune, søde Lynghonning. Men ogsaa dette Landskab er smukt, Heden ikke mindst; naar Lyngen blomstrer, og store brogede, og smaa blaa og brune Sommerfugle sværmer om de røde Blomster, Lærken synger højt oppe i den blaa Luft, Kærulden vifter mellem Tuerne med sine hvide Silkedun; paa den sortgraa Jord er der smaa Hobe mørkbrune Tørv, og det blanke Mosevand staar sort som Tjære i Grøfter og Mosegrave.

Længere mod Nord er Landskabet vel i Reglen det samme, skiftende med grønne Aadale og mere frugtbare Markflader. Der er flere Granplantninger, flere opdyrkede Marker, Staaltraadshegn eller Stendiger ved Markskellene. Markerne er tæt besaaede

Skrumsagers Gaard i Københoved.

med Stene, Flint — smukke lyseblaa og graa, enkelte Stykker Granit og Kvarts, hvid og lyserød, graa og grønlig. Man paastaar ogsaa, at der kan findes Rav paa Markerne hist og her. I al Fald har jeg hørt fortælle for sikkert, at det Ravhalsbaand, en ung Pige bar, udelukkende bestod af Stykker, som hendes Bedstefader havde samlet op paa sin Mark, naar han pløjede.

Man maa ikke tro, at Befolkningen her altid er fattig. Her er store Gaarde med flotte Stuehuse, vældige Stalde fulde af Ungkvæg, der enten drættes op hjemme eller sendes til Marsken. Ved de store Brylluper og Barselgilder bugner Bordet af Mad og af Sølvtøj, gammelt solidt Sølvtøj, Skeer, der er saa tunge, at et lille Barn har ondt ved at løfte en. I den fine Stue har man Tæpper paa Gulvet og om Vinteren dobbelte Gardiner for Vinduerne. Man kører til Kirke i smukke Vogne med kraftige, blankt

striglede Heste for; om Vinteren knalder Kanepisken og Bjælderne klinger under rødhvide Hestehaler over Hestens Ryg.

En Hovedrolle i disse Egnes Folkeliv spiller de store Familiegilder, enten det nu er Bryllup eller Begravelse. Folk indbydes rundt om, og det paa en saadan Maade, at hele den indbudnes Familie er velkommen. Der kommer en Dreng eller Karl gaaende eller ridende. Han spørger efter Manden i Huset og fremsiger sit Ærende: «Goddav! A skuld sej fra Jens Andersen, te hans Mor var dø; om I vild komm te Begravels aa Vonsdav.» Der er en lidt ondskabsfuld Anekdote i Folkemunde, der paastaar, at Indbyderen siger: «Goddav! er æ Mand hjemm? er æ Hund ind'? vil han bi'?» Saa møder man paa Begravelsesdagen fuldtallig paa en eller to Vogne. Baade Mænd og Kvinder modtages med varm Puns. Derpaa kører man i Skridt til Kirkegaarden. Præsten kaster Jord paa, og det er alt, hvad han har at gøre; det hører til

Hans Krygers Mølle.

Undtagelserne, at en dansk Mand tillader en tysk Præst at tale over den afdøde. Efter Hjemkomsten spises der til Middag — Unden —: Suppe med «Klumper» (runde Kødboller) og Ris. Man sidder ved lange Borde og taler om alt muligt; paa en Gang, naar alle har faaet en Tallerken for sig, rejser en Mand af Familien sig og siger højt: «Vil I saa værsgo aa bej!» Der bliver dyb Tavshed i et Par Minutter; derpaa en lydelig Klirren af Skeer og Glas. Saa følger de andre Retter; jeg husker ikke alle, der er i Brug, men en er temmelig i Mode: Rismelsgrød med Mandler i og Fløde til.

Ved saadanne Sammenkomster, hvor Folk langvejsfra mødes, gaar Mændenes Samtale tit over til deres store Fællesinteresser: Nye Fremskridt i Landbruget og nye Opgaver for Danskhedens Værn.

Stolte er disse Bønder, brave, dygtige, kærnedanske Mænd. De er oplyste og følger med i Verdens Politik, men mest dog i deres egen. De holder deres sønderjyske Modersmaal højt i Ære og sætter ingen Storhed i at tale Rigssproget, — tvært-

imod. De er ikke rædde for at prøve nye Ting i Landbruget; derfor skrider dette stadig fremad; de kan maale sig med de dygtigste Bønder i Kongeriget.

I dette Strøg har den grundtvigske Retning nogle af sine dygtigste Repræsentanter. *Skrumsager* i Københoved kan nævnes som en af de bedste mellem mange gode.

Ogsaa *Hans Kryger* hørte denne Egn og denne Befolkning til. Han boede paa Gaarden ved Møllen, hvoraf her er givet et Billede.

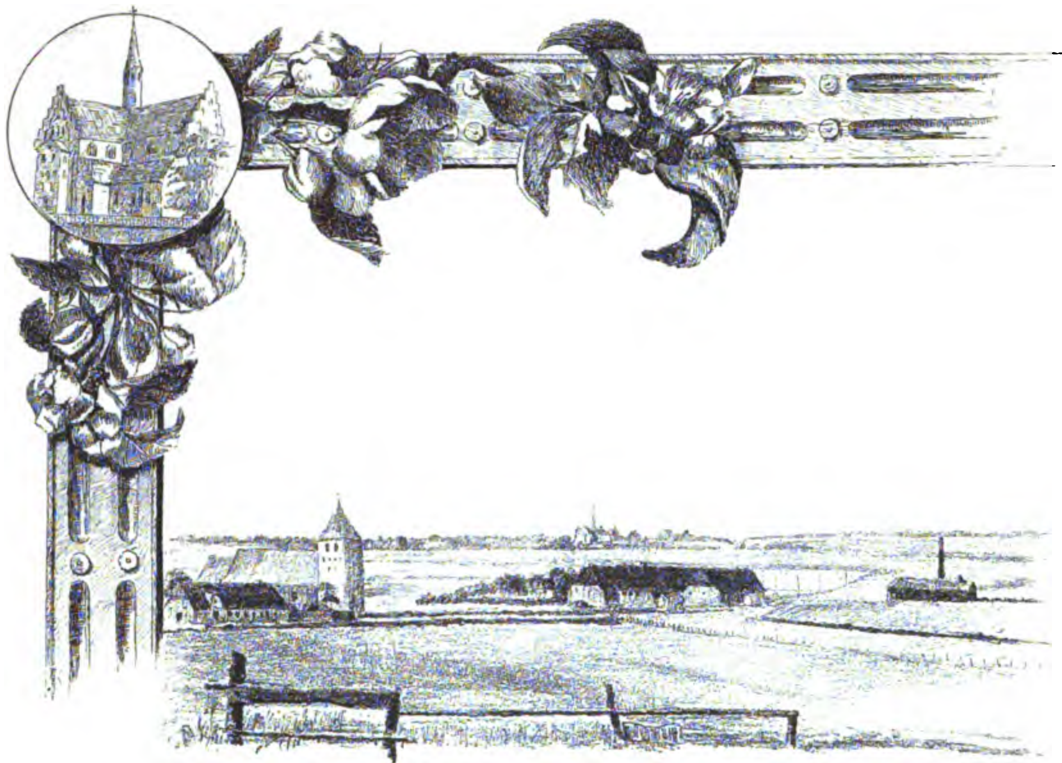
Medens Midtlandet som Helhed er udmærket dansksindet, findes der mod Syd adskillige Pletter, hvor Tyskheden har faaet Indpas. Det vil dog kun sige tysk Sind; thi Sproget er ublandet dansk, ogsaa hvor Folk bilder sig ind at være Tyskere. En

Gram Slot.

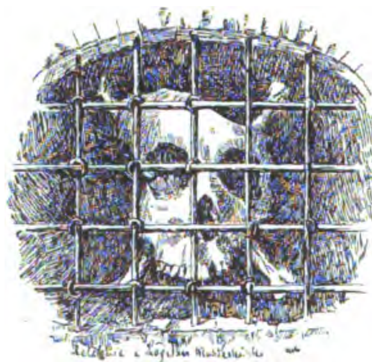
saadan sort Plet, hvor et stort Tal af Indbyggerne har svigtet deres Landsmænds Sag og sluttet sig til det fine, d. e. tyske Parti, findes nede ved *Løgumkloster*. Det er forøvrigt en ganske ubetydelig By, en lille tarvelig Flække, der udmærker sig ved en umaadelig Torveplads. Ellers har den kun Interesse ved sin gamle Klosterkirke. Paa Valdemar den Stores Tid grundlagdes her et Cistercienserkloster; Kirken er bygget paa Valdemar Sejrs Tid i en Overgangsstil mellem Rundbue og Spidsbue; den rummer blandt andet et middelalderligt Relikvieskab, hvori der endnu gemmes et Par Helgenknokler.

Den store flade Slette, som hist og her afbrydes af Aadalene eller af Bakker, strækker sig næsten helt ud til de østslesvigske Fjorde. Mod Syd, nede ved Flensborg, gaar den paa et Sted omtrent ud til Fjordbredden; og inde ved Byen behøver

Løgumkloster.

man kun at gaa en Fjerdingvej for at komme fra Østlandets Natur ind i Hedelandet. Hernede ligger de sydligste dansksindede Landsbyer: Frøslev, som er næsten udelukkende dansksindet og dansktalende, og lige udenfor Flensborg: Harreslev, hvor det tyske Sind og det plattyske Maal har begyndt at sætte sig fast, men endnu er de underlegne. Frøslev og Møgeltønder er vor Nationalitets Forborge mod Syd.

Fra Haderslev Fjord.

Du skønne Land med Dal og Bakker fagre,
med grønne Enge og med gyldne Agre;
med Kløfterne, hvor Bækken
sig gennem Krattet snor,
og langs med Vejen Hækken
hvor Fugleskaren bor!
Skønne Land! i din rige Have
Mindets Blomst gror paa Heltegrave,
Mindets Blomst!

(LEMBCKE.)

nhver Dansk er fortrolig med Østslesvigs Natur, naar han da overhovedet har set sig lidt om i sit Fædreland; det er den Natur, som vi med Forkærlighed vedkender os som den danske. Blaa Fjorde skærer sig ind i Landet, kransede af runde Bakker og bløde Skovlinier. Det særlig sønderjyske, som giver denne Egn dens eget Præg, forskelligt fra andre danske Landskaber, er de levende Hegn, der ved Sommertid ligger som en Ramme af mørkt Grønt om de gule Kornmarker. De fleste Veje er paa bægge Sider afgrænsede af saadanne Hegn, hvor vilde Roser slynger deres tornede Grene ind i Nøddebuske, og Slaaentjørn og Hvidtjørn gror ved Siden af Bøgekrat; Gedebladene strækker deres gulrøde Blomster ud imod én; Hyldeblomsten lyser hvidt, og Luften er fuld af tung Sødme. Det vrimler med Insekter, baade fredelige Humlebier, pyntelige Sommerfugle, og de mere generende Myg og smaa brune Fluer. Her er det raadeligt at tænde en Cigar, hvis man vil gaa nogenlunde i

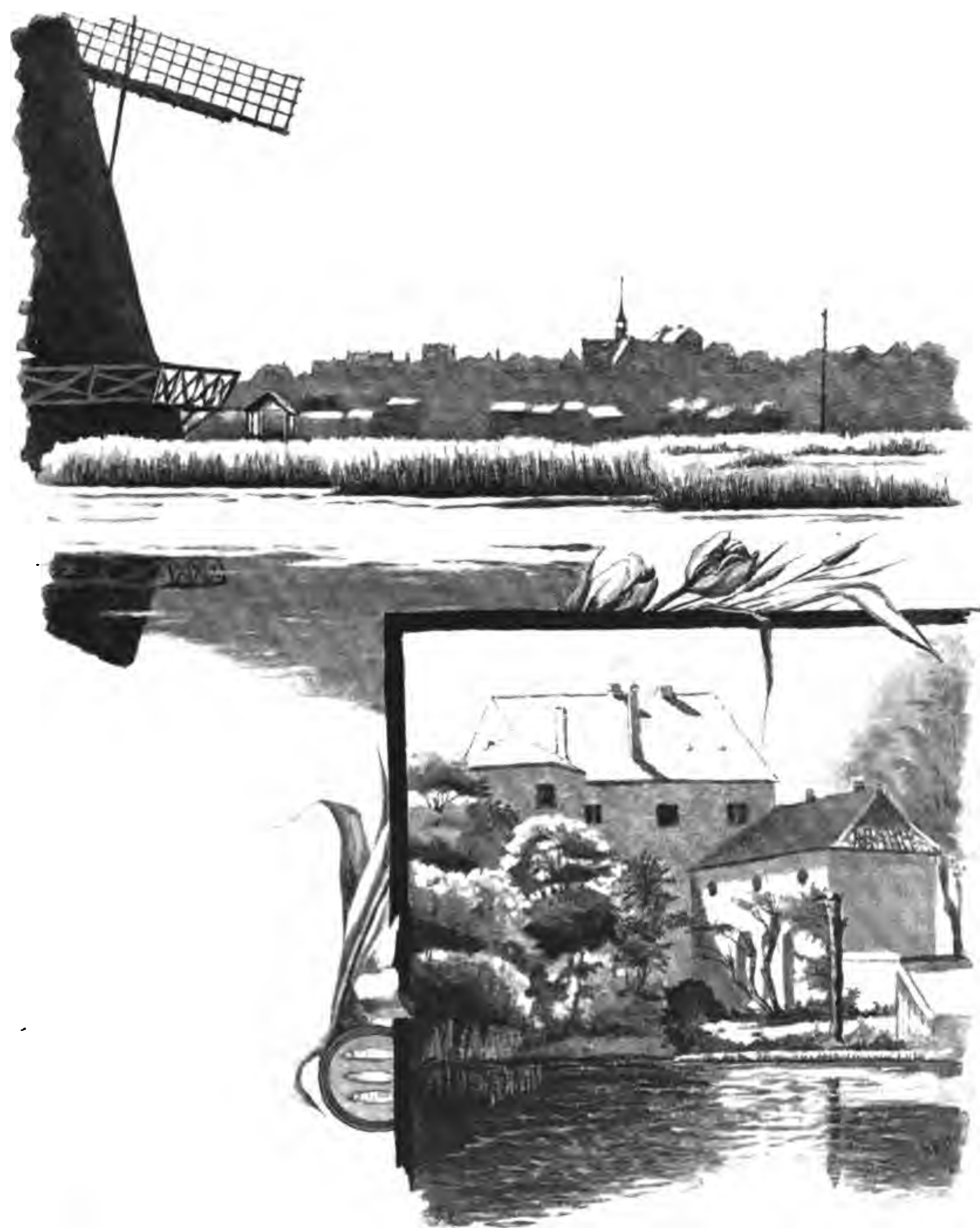
Fred. Disse Hegn pryder Landskabet; men de hindrer ogsaa Udsigten. I Krigsaarene har de baade været til Gavn for vore Soldater ved at skjule deres Gang og til Skade for dem ved at skjule Fjendens, som her uventet og uset kunde komme over dem.

Sønderjyllands nordligste Fjord, Haderslev, er noget forskellig fra vore øvrige Fjorde. Smal og stille ligner den næsten en bred Aa; der ses ikke mange Skibe paa den, og kun smaa. *Haderslev* By ligner enhver anden dansk By af samme Størrelse; den gør i et og alt et fuldstændig dansk Indtryk. Medens i Aabenraa henad Halv-

Nørregade i Haderslev med Frue Kirke.

delen af Skiltene og i Flensborg næsten alle er tyske, har saa godt som alle Skilte i Haderslev dansk Paaskrift. Jeg er engang kommen fra Flensborg til Haderslev og fik netop ved Modsætningen det stærkeste Indtryk af den sidstnævnte Bys danske Præg. Man hører kun yderst sjælden Tysk, og da altid af Indvandrede; Sproget er næsten udelukkende Dansk, mest Jysk. For en Nørrejyde vil det synes dobbelt hjemligt, da man her ikke siger *æ* til sig selv, som længere nede, men *a*. Her er ikke og har ikke været andre tysktalende Hjem end Embedsmændenes og et Par finere Borgerfamiliers. Og dog fortæller H. N. Clausen, at da han i et af Aarhundredets første Aar var her som Barn, medtog han det Indtryk, at Haderslev var en fuldstændig tysk

Fra Aabenraa.

By. De faa tyske Familjer her fandtes, gav ogsaa i Trediverne Tonen an; det syntes, som om Borgerne vilde følge Embedsmændene over i den tyske Lejr. Det var to ganske jævne Borgere, der i Samraad med Flor brød Isen og vedkendte sig deres Danskhed. «Dannevirke»s Grundlæggere, en lille Købmand og en Bogbindersvend, *Koch* og *Nissen*, fortjener at mindes af enhver, der gæster Byen. Da Isen var brudt, fik flere Øjnene op, først og fremmest Byens frisindede Stændermand *Hjort Lorenzen*. Men en Del af Borgerne vedblev at hælde til den tyske Side, og saaledes er det endnu. Af disse Borgere og Arbejdere, som kun taler Dansk, gives der ved Rigsdagsvalgene flere Hundrede tyske Stemmer. Og om end det skyldes Valgtryk og Embedsmænd, at Tysken for Tiden endog har Flertal i Byen, saa bliver der dog et ikke helt ringe Mindretal tilbage af danske Mænd, som virkelig er tysksindede. Det er den sørgelige Følge af de nordslesvigske Købstæders Traditioner. Fra Reformationen har Regeringen mere og mere behandlet dem, som om de vare tyske, efterhaanden givet dem tyske Kirker og tyske Skoler; desværre er det ikke at undres over, at en Del af Borgerne er endte med at tro, at de var, hvad man udgav dem for. Men — trods Huller i Rækkerne er Hovedstammen af Hadersleverne tro mod deres Nation.

Haderlevs Fruekirke var under Reformationen Udgangspunktet for den lutherske Læres Indførelse i Nordslesvig og delvis ogsaa i Kongeriget, den Gang da Hertug Kristian — Kristian 3 — holdt Hof her. Kirken selv er vel et Besøg værd. Jeg saa den en Markedsdag. Det var brændende Solhede; Torvet var fuldt af købslaaende Folk og skrigende Lirekasser; gennem Restaurationernes aabne Vinduer hørtes hamborgske Sangerinders Hyl. Luften var fuld af Sveddunst. Lige fra Markedslarmen traadte jeg ind i Kirken. Det hvide, kølige, majestætisk høje Rum var fyldt med Stilhed og Fred, en velgørende Modsætning til det, jeg havde forladt. Det er selve Rummet, som er det skønne ved Fruekirke; af gamle Mindetavler og Kunstværker findes der vist intet, som kan gøre Krav paa almindelig Interesse. I Koret var ophængt en Række smaa Tavler til Minde om døde fra senere Tid. Jeg lagde Mærke til, at jo yngre Tavlerne var, des hyppigere var Indskriften dansk.

Haderslevs Omegn har en ægte dansk Befolkning, afset fra ganske enkelte Landsbyer, hvor Hjemmetyskerne er Herrer. Folket herude er vistnok noget lettere og hurtigere i sin Tankegang, mere sangvinsk og fantasirigt end Vesterboerne; men det fælles jyske Præg af Trofasthed og svedent Lune genkender man let. Her hørte *Laurids Skau* hjemme, han der havde den østjyske Bondes Begavelse i alle Retninger i fuldt Maal: Veltalenhed og Klogskab, Snarraadighed, Mod og Humor. Alle kender hans første Ungdoms Bedrifter: Talen paa Skamlingsbanke og hans Frimodighed mod Kristian 8.; færre kender det Afsnit af hans Liv, da hans Dygtighed stod højest. Det var i Tiden mellem Krigene, da han i Stændersalen i Flensborg var Danskernes altid

slagfærdige og aldrig overvundne Ordfører. Hans efterlevende Broder *P. Skau* deltager endnu i Kampen som en af Nordslesvigs bedste Mænd.

Aabenraa Fjord er bred og aaben. Prægtige Skove, fulde af Vildt, omgiver Byen; i Henseende til Naturskønhed er det en af vore mest fortryllende Egne. Byen er ikke stor, og dens Udvikling staar i Stampe — som de andre nordslesvigske Byers. Det danske Borgerskab har her næppe saa stærk en Stilling overfor Tyskerne som i Haderslev. Der er mange tyske Skilte, og det fremmede Sprog har begyndt at sætte sig fast; dog er Dansk langt overvejende. Ogsaa her var det en ganske jævn Mand, *Fr. Fischer*, som var den første til at vedkende sig sin Danskhed og satte et lille dansk Blad, «Freja», i Gang. I nyere Tid var Tobaksfabrikant *Junggreen* Byens bedste danske Mand; i sine sidste to Leveaar sendtes han af nordslesvigske Vælgere til Rigsdagen i Berlin. Efter hans Død har Aabenraa savnet en Fører. Den er Midtpunktet for «Foreningen til det danske Sprogs Bevarelse», som herfra udsender Tusinder af danske Bøger til Folkebogsamlinger og til Hjemmene. Omegnens Befolkning er dansk af Tale og for største Delen ogsaa af Sindelag, men her findes flere Hjemmetyskere end i de Egne, vi før omtalte.

Varnæs Kirke.

andet mellem Aabenraa Fjords Munding og den ydre Del af Flensborg Fjord er *Sundved* — «Skoven ved Sundet» —, som sammen med *Als* er den Del af Sønderjylland, der vækker de rigeste og mest skiftende Følelser hos den tilrejsende. Allerede Egnens frodige Skønhed gør den værdig til at være Rejsens Maal for den, som søger Indtrykket af en stemningsfuld dansk Natur. Men denne Naturglæde træder langt tilbage for den Magt, hvormed de historiske Minder her trænger sig ind paa Sindet; man har ondt ved at se Landskabets Ynde for de smærtende og opløftende Stemninger, det vækker at staa Ansigt til Ansigt med Dybbøl Banke. Ingen vil sky gaa af Vejen for disse Følelser; man har godt af at lade dem frit og mægtigt virke paa Sindet; naar man har gennemlevet det første, gribende Smærteindtryk, skal det nok føles, at Sjælen er blevet befrugtet, frigjort og styrket derved. Da er det Tid at gæste de Mennesker, her bor, i deres Hjem og iagttage den Maade, hvorpaa de fører den daglige Kamp for deres Ret. Man vil da dobbel forstaa og dobbelt værdsætte den stille, mandige Frejdighed, som gør det Folk, der lever ved Foden af de prøjsiske Sejrsmindesmærker, til den danskeste og dygtigste Stamme, vor Nation ejer.

Paa Grænsen mellem Aabenraa Amt og Sundved ligger *Varnæs*, kendt fra Sagnet om Ridder Viggo, hvis elskede blev sat i Kloster, medens han var dragen ud saa vide. Dog tillod Klosteret at hun blev hans Brud for Gud; men saa snart hun var

viet til den hjemvendte Ridder, og de signende Ord talte over dem, skulde hun atter tilhøre Klosteret. Da dræbte Ridder Viggo sin Brud for Altret, og forsvandt. Mange Aar efter bankede en fremmed Pilegrim paa Præstens Dør; da Præsten en Stund efter gik ud til ham, sad Ridder Viggo der død.

Fra Varnæs til Broager med dets to Taarne naar Sundved, paa de tre Sider omflydt af Havet, paa den fjerde forbundet med Fastlandet. Fra Als er det kun skilt

Kirkegaden i Nørborg paa Als.

ved det snævre Sund; over Frederik 7.'s Bro drager Sundboerne over til deres Købstad Sønderborg. Als og Sundved udgør saaledes et Omraade for sig.

Als er den frugtbareste Egn i Nordslesvig, Als og Sundved den højst beskattede Del af hele Kongeriget Prøjsen. Øen er ikke egenlig skovrig, men allevegne gennemskaaret af levende Hegn og oversaaet med smaa Lunde og prægtige Frugthaver. Ikke alene er Jordbunden fortrinlig, men Alsingerne ejer fra gammel Tid mange Penge; ingen Del af Prøjsen har i Forhold til Folketallet saa store Summer staaende i de

Sønderborg.

THE ASTOR LIBRARY
NY

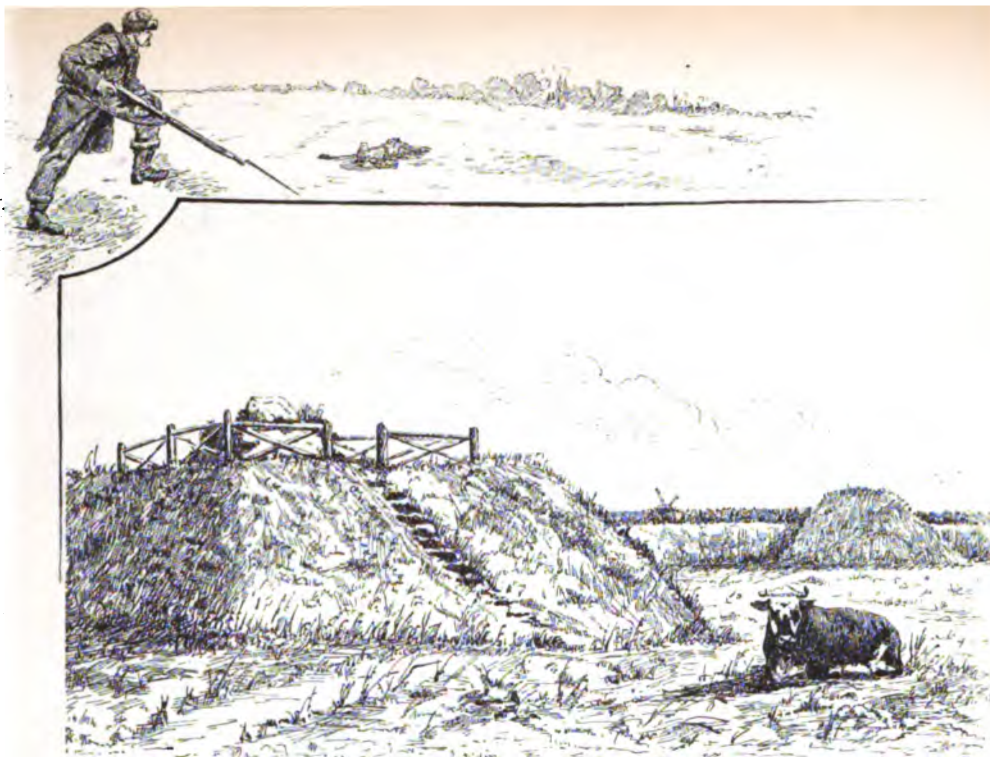
stedlige Sparekasser eller anbragte i Værdipapirer, som Sønderborg Amt. I hele Nordslesvig hører det til de store Sjældenheder, at en Gaard ved Salg gaar over paa tyske Hænder; men i Als-Sundved er dette et endnu større Særsyn end anden Steds. Gennemgaaende er Velstanden imidlertid ikke saa iøjnefaldende som f. Eks. i Haderslev Østeramt, hvor den lægger sig for Dagen i store og flotte Bygninger; Landsbyerne paa Als har endnu et gammeldags hyggeligt Præg med deres bindingsværksstolpede Huse imellem Havernes Æbletræer.

Øen har tre Byer. Nordligst det gamle *Nørborg* — eller Nordborg, som vi plejer at skrive efter tysk Mønster —, en i sit Ydre stilfærdig, men meget selskabelig og livsglad By. Midt i Landet *Augustenborg*, den eneste tigtig tysksindede Plet paa den

Bjærggaden i Sønderborg.

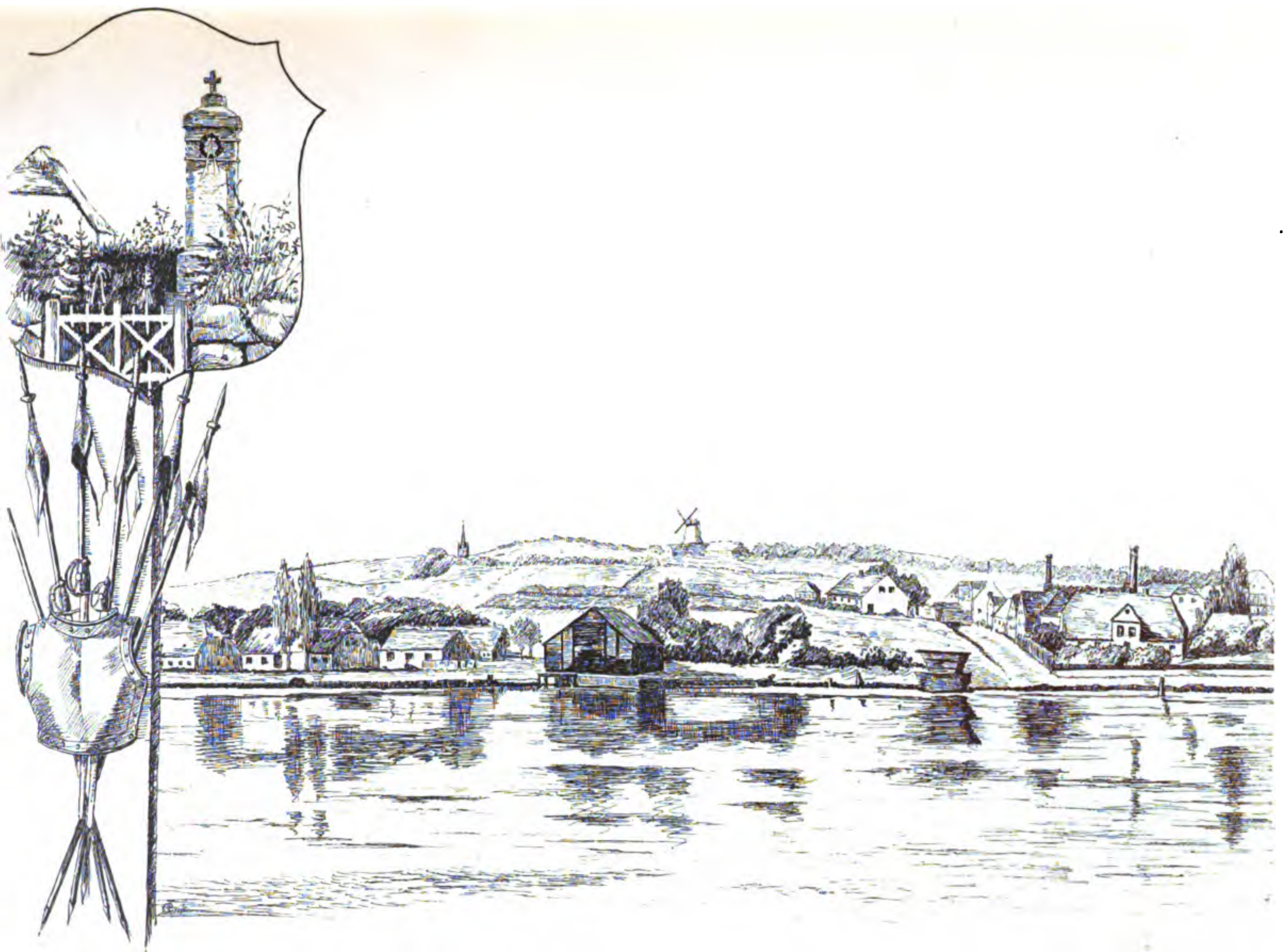
ellers grunddanske Ø, — her var jo Hertug Kristian Augusts Herresæde, og Traditionerne fra den Gang kan den ikke glemme. Begge disse Byer er meget smaa. Nogenlunde stor er *Sønderborg*, ved det sydlige Indløb til Alssund, med sin livlige Dampskibsforbindelse til Aabenraa, ind ad Flensborg Fjord og over til de fynske Havne. Den er langt overvejende dansk af Sprog og næsten lige saa overvejende dansk af Sindelag. Den som gaar fra Havnen op ad Hovedgaden, faar let et mere tysk Billede af Byen, end den fortjener. Det ærgrer ham, der er saa mange tyske Skilte; men vender han sig om og læser Skiltene fra den modsatte Side, opdager han, at alle de, som før syntes tyske, er danske, naar de ses fra Øst, og at de, som ikke har Paaskrift i begge Sprog, i Reglen kun har dansk. Hovedgaden har ikke noget ejendommeligt Præg; det meste af den brændte ved Bombardementet 1864, saa at Bygningerne er

Skanse i Dybbøl.

som almindeligt i vore mindre Byer; i Sidegaderne findes enkelte meget karakteristiske gamle Borgerhuse af Bindingsværk. Slottet, hvor det Taarn, hvori Kristian 2 sad, for længst er nedbrudt, er nu prøjsisk Kaserne. Skønt dets Bygningsstil er uden al Skønhed, virker dets graarøde Masse ret kønt, naar man ser det fra Søen i Bygevejr eller ved Solnedgang.

Als's Vestkyst fra Sønderborg til Arnkilsøre — en lille Mil nordligere — og Sundveds tilsvarende Kyst, fra Vemmingbund til Sottrupskov, er en i strængeste Forstand historisk Jordbund. Fra de prøjsiske Skanser nord for Sønderborg har man de Steder lige for Øje, hvor vor Histories indholdsrigeste Blade er skrevne. For vore Fødder slynger Alssund sig som et mørkeblaat Baand; Bakken lige over for os er Dybbølbjærg; paa Kammen knejser det spidse prøjsiske «Denkmal» og den danske Mølle. Paa den Bakkeskraaning, som ligger saa fredelig og saa dagligdags dansk for os, har Hundreder af unge Mænd ofret Livet. Det var deroppe paa Bakkens Kam, at der den 18. April med ét myldrede Pikkelhuer frem. Folk, som stod herovre, forstod straks, at nu var Skanserne tagne. To Regimenter blev kastede imod Fjenderne for at standse dem, til vor højre Fløj kunde komme over Broen. Op over Markerne ilede den lange tynde Linje af Jenserne imod de tyske Masser. Modigt, dumdristigt maa det have set ud. Saa overvældedes de af Pikkelhuerne; her, paa Bakken lige for os, kom de væltende ned. Nogle af vore slap tilbage over Sundet; Resten blev slaaet ihjel eller taget. Paa denne lille Stump Jord fra Møllen ned til Vandet blev mellem fire og fem Tusende Mand dræbte eller fangne.

Dybbøl Banke. Med Monumentet i Dybbøl By.

Længer til højre ligger Skovene ved Sandbjerg og Sottrup; paa Alssiden øjner vi Spidsen af et tysk Sejrsmærke. Der var det, at Prøjserne i den lyse Sommernat gik over Sundet, og jog os fra Als — Als, hvis Uindtagelighed vi stolede saa sikkert paa, tilføjede os det tungeste og mest demoraliserende af alle vore Nederlag i den sidste, ulykkelige Krig — det Nederlag, som Menigmand hernede den Dag i Dag ikke kan forstaa. Spørg en jævn Alsinger eller Sundbo, og han vil sige Dem, at det var Forræderi. Det nytter ikke at fortælle ham, at vi maatte tabe over for den Fjende, som hverken Østerrigere eller Franskmænd har kunnet holde Stand imod; hernede kan Folk ikke faa sig selv til at tro, at det gik rigtig til. Man mærker, at alle Modgrunde er spildte, og det begynder at gaa op for en, hvad der egenlig var den største af alle de Ulykker, som fulgte med Nederlaget: den, at vi Danske tabte Troen til hinanden. Den jævne Befolkning mistede Tilliden til «de store»; og er det gaaet anderledes med de styrendes Tillid til Menigmand?

Prøjserne har rejst de to høje gotiske Mindesmærker for Sejrene paa Valpladsen. Vore, de slagnes, Mindesmærker er de utallige Krigergrave, denne Jordbund omslutter. Men de Mindesmærker, som Folket her freder om, er ikke de stolte tyske Spir, men de lave danske Grave. Man gaar her som paa en stor Kirkegaard; ingen, som vandrer mellem de simple Trækors eller beskedne Gravstene, bliver uberørt af Stedets vemodige Minder. Den, som ellers er haard og kold overfor fædrelandske Følelser, gaar ikke haard og kold herfra. Disse stumme Stene taler lydt om en Tid, som synes os fjern, fordi dens Følelser til daglig ligger saa langt fra os, men her træder os saa nær, at de uvilkaarlig bliver vore egne. Hvor fjern synes den Aand os ikke, som drev Hundreder af svenske og norske Ynglinge over i vore Rækker; — her staar den døde Sten som et levende Vidnesbyrd om en nordisk Broderaand, der *har* været mere end Festfraser, og som sikkert bliver mere igen:

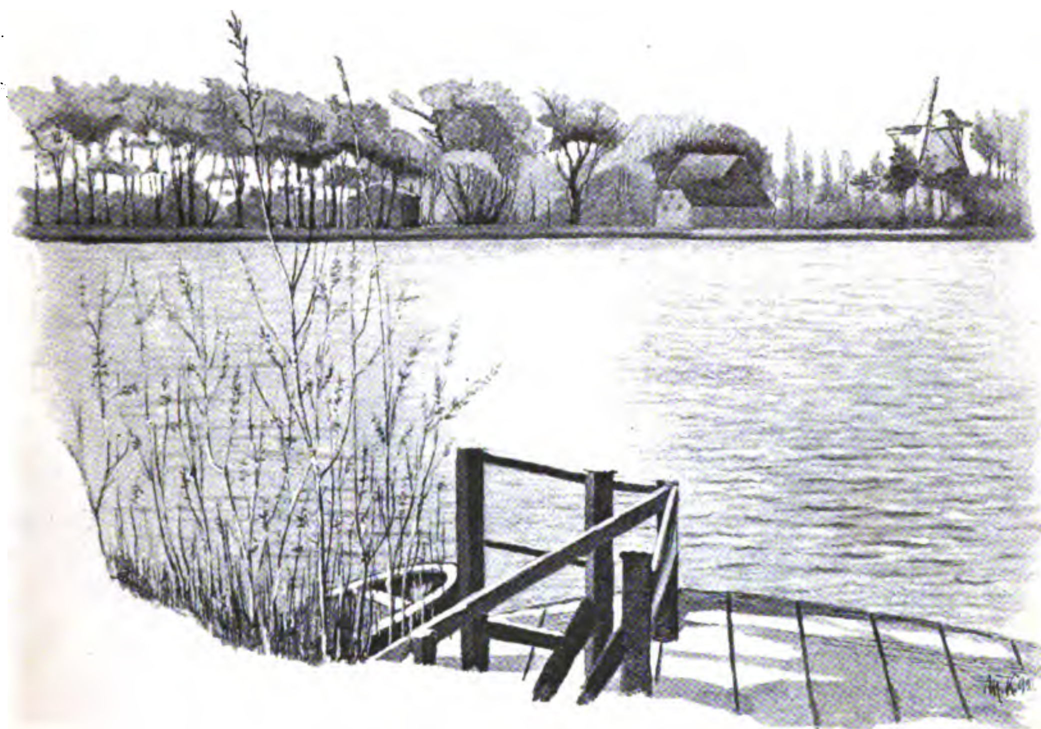
Den dyre Broderpagt
er bloddøbt vorden,
og Kærlighedens Magt
er set i Norden.
Hav Tak, hver Broder kær!
Med Sorg og Smerte
begrov vi eder her
og i vort Hjerte.

Prøjserne har vundet de Sejre, som vindes ved Kanoner og Fængnaalsbøsser. Men en anden Sejr staar det endnu tilbage for dem at tilkæmpe sig her paa Dybbølbjerg: Sejren over det danske Sind. Sejren paa Valpladsen var vundet i et Par Timer;

Kampen med det danske Sindelag har varet i 28 Aar, og endnu har Prøjserne ikke naaet en Smule mere frem i Folkets Hjerter, end da denne Kamp begyndte. Giv Folket Frihed til at tone Flag — og saa langt som Øjet kan naa fra Toppen af Sejrsmindet paa Dybbøl Banke, vil Dannebrog vaje foran hvert Hus.

Alssund d. 26. Maj 1892.

Sandbjerg.

Prøjserne har ondt ved at forstaa, hvori det ligger, at denne Befolkning slet ikke vil bøje sig — det er jo kun Bønder. I Brandenburg betegner Ordet «Bonde» vistnok en Slags Mennesker, der lever Livet uden at have videre at gøre med Dannelse og Kultur og uden at kende den Uafhængighedsaand, som er saa rodfæstet i de sønderjyske Bønder. Embedsmændene kommer herop med den Forestilling, at de vil finde en aandsfattig Almue, for hvilken den tyske Kultur maa være Bud fra en højere Verden. Men de finder i Stedet et Folk, som i praktisk Dygtighed, i Kundskaber og aandelige Livsinteresser staar paa et helt andet Stade, end de havde tænkt sig. Det er for det første et Folk, som læser meget; for den almene Mand strækker maaske de danske Aviser og Byens Folkebogsamling til, men mange er

der, som søger fyldigere og mere tankevækkende Læsning. Disse tyer til den nye og udmærkede store Bogsamling paa Margretes Minde i Flensborg eller er Medlemmer af en stedlig Læsekreds, der bringer dem den nyudkomne nordiske Literatur. Det er

Landsbygade i Egen paa Als.

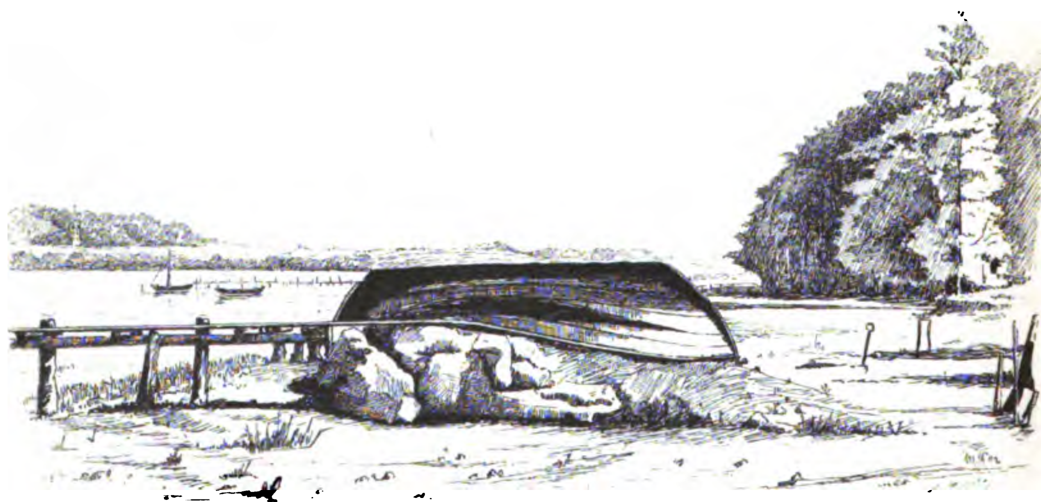
ikke alene den rene Underholdningsliteratur, som søges; det er lige saa meget tungere, mere udviklende Værker, der læses: Henrik Ibsen, Høffdings Etik, A. D. Jørgensens historiske Skrifter. Ad denne Vej spredes megen Dannelse blandt Sønderjyderne. Hver Egn har sin Foredragsforening, hvor der tales om historiske, naturvidenskabelige og æstetiske Æmner. I mange Aar har det været danske Skuespillere forbudt at op-

Dybbøl Mølle, Kirke og Præstegaard.

træde i Sønderjylland*; men saa har der allevegne dannet sig Dilettantselskaber, som hver Vinter spiller for fuldt Hus og ad den Vej gør Befolkningen kendt med en af de værdifuldeste Sider af vor Bogavl — vort Lystspil. I Flensborg har de danske Dilettanter endog drevet det til at spille Bjørnsons «Fallit» og skal have gjort det særdeles godt. Mange Steder findes danske Sangforeninger, som ogsaa udgør Midtpunkter for Egnens danske Folk. Jeg har tilbragt en Aften ved en saadan Sangforenings Fest — hvor, kan være det samme. Af de 12 unge Mænd, som deltog i

* Nu vil de atter kunne det paa et enkelt Sted (Haderslev)

Sangen, havde de 5 eller 6 været prøjsiske Soldater. Det var en stor Glæde at lære dem at kende og selv at kunne iagttage, hvor stærkt de var paavirkede af Kasernens militære Aand og af den prøjsiske Storhed. Vil man nu tro mig, naar jeg siger, at de alle var absolut, aldeles ubetinget fri for alt, der kunde minde om Germanisering? En saadan Sangforening maa tage mange Hensyn for at undgaa Konflikt med Øvrigheden, især naar der er danske Undersaatter blandt Medlemmerne. De Sangere, jeg tænker paa, undlod derfor at udføre saadanne Sange, hvori Ordet «Danmark» forekommer. Heller ikke ved Festen efter Koncerten, da alle tilstedeværende sang med, valgtes den Slags farlige Ting. Men desuagtet vidste Folk fuldtvel at synge om det,

Fra Sottrup Skov. Stedet for Prøjsernes Overgang.

der altid ligger dem paa Hjerte. Man istemte «Jeg vil værge mit Land», og aldrig har jeg hørt den synge med en saadan Taktfasthed og Kraft. Den kan jo ikke være «til Besvær», den er digtet om Norge, og Danmarks Navn nævnes ikke. Men da vi sang

Denne Bostavn er vor,
og vi elsker den for,
hvad den *var*, hvad den *er*, hvad den *bliver igen*.

— da var der ikke en af de hundrede Deltagere, som ikke tænkte det samme ved disse Ord: vor Bostavn var dansk, den er dansk, og den skal blive dansk igen. Man gav i Sangen hinanden Haandslag paa at blive tro.

Hvor er det hernede godt, at vi har Norge og Sverig i Ryggen. Om det kom saa vidt, at de to Folk aldrig vilde skænke Sønderjylland en Tanke, saa giver de det

dog deres Folkesange, som er lige saa hjemlige og lige saa kære for Sønderjyderne som de danske. Ved Koncerten havde Koret sunget

Stå stark, du ljusets riddarvakt!

Disse unge Sangere, alle de jævne Mænd og Kvinder, som sad rundt i Salen, kan med Rette sige de Ord til hinanden. De sætter deres Styrke ind paa den Tanke, at Folkenes Vilje og ikke Kanonerne skal flytte Grænserne. Er det ikke Lysets og Fredens Sag?

Nordslesvigs danske Fremtid hviler paa den unge Slægt. Igennem mange Aar var baade Sønderjyderne og vi blevne afvante med den Tanke, at Nordslesvig havde en Ungdom, som politisk betød noget. I henad tyve Aar havde næsten alle unge valgt at blive danske Undersaatter, saa at de levede i Landet uden Valgret og med ringe Retssikkerhed; vort Vælgertal sank og sank. Nu, i de sidste Aar, er det begyndt at stige. Det er de unge, som er blevne «Prøjsere». Overalt spores Fremgangen, stærkest dog i Sundved og paa Als. Her gør de unge sig allerede gældende i det offenlige Liv. Det er muligt, at Forholdet mellem de gamle og de unge bærer Rivninger i sit Skød, men det er af liden Betydning. Sønderjyllands Danskhed har før udholdt Rivninger — mellem Edsnægtere og Edsaflæggere —, uden at en eneste Mand har opgivet Danskheden af den Grund. Imidlertid synes det, som om det vil udvikle sig temmelig jævnt. De fleste af de ældre føler en alt for stor Glæde over, at der omsider rykker Afløsning frem, til at de skulde holde de nye Føreræmner nede, og de unge er altfor opfyldte af Kampens Idealitet til, at deres Virkelyst skulde faa nogen Tilsætning af det ungdommelige Hang til at puffe de gamle til Side, blot fordi de er gamle. Der er en Mand af den unge Slægt, der allerede har vundet fortjent Agtelse som en af dem, Sønderjyderne sætter allermest Lid til. Det er Vælgerforeningens energiske, dygtige og kundskabsrige Sekretær, *H. P. Hanssen-Nørremølle.* Netop han har i sjælden Grad forstaaet at lægge Bro for den gensidige Forstaaelse mellem ældre og yngre; Samarbejdet mellem ham og Sønderborg Kredses gamle veltjente Førere, *Reimers* og *Hans Lassen,* gaar ikke alene uden nogen Rivning, men der hersker den største Tillid og Forstaaelse mellem de ældre og den unge.

Enhver, som har lært Nordslesvigs Ungdom at kende, vil give mig Ret i, at vi kan stole paa den. De farligste Fjender: Militærtjenesten og den tyske Skole, er dog, ret beset, ikke saa farlige endda. Soldatervæsenet kan lokke en og anden af de forfængelige Fugle, men paa de fleste virker det lige modsat. Hvor lidt Soldaterstorheden optager sønderjyske Karle, kan stundom give sig helt morsomme Udslag. To unge Nordslesvigere, der laa som Kyrasserer i Berlin, kom op til Gustav Johannsen for at spørge om hans Mening i en Tvist, de havde haft Hvad tror man nu det var,

som optog disse to tyske Soldater saa stærkt? Det var det Spørgsmaal: skal de sønderjyske Bønder holde paa deres jyske Landsmaal, eller skal de vænne sig til at tale det almindelige danske Rigssprog? Mon nogen Tysker tænker sig, at det er sligt, der interesserer den herlige Hærs Krigere?

De alleryngste, som endnu gransker Fiblen i Skolen, er det ikke let at udtale sig om med saa stor Sikkerhed. Saa meget tør jeg dog sige: I alle de Hjem, hvor Far eller Mor tager Barnet paa Skødet for at hjælpe det til Rette med at stave de danske Ord i en dansk Bog, og hvor Forældrenes Samtale hver Dag minder Barnet om, at Tyskerne er de fremmede i Landet, der vil det vokse op som dansk og vedblive at holde fast ved Danmark. Hvis alle danske Hjem vil være sig det nationale Ansvar for Barnet bevidst og gennemføre den nødvendige Undervisning i Dansk i Hjemmet, saa vil ogsaa den kommende Slægt tilhøre Danmark. Denne Ansvarsfølelse er allerede vaagen i mange Tusende Hjem, og med det stigende Tryk tør vi haabe, den vil vækkes i alle. De Tyskere, som kender noget til Nordslesvig, indrømmer selv, at det har meget lange Udsigter for dem. Og — kommer Tid, kommer Raad.

Det haver saa nyligen regnet,
det har stormet og pisket i vor Lund.
Frø af Ugræs er føget over Hegnet —
Aag paa Nakke og Laas for vor Mund.
Aarets Løb har sin Lov,
der blev lyst i vor Skov —
ak, hvor kort, indtil alt er Stormens Rov!

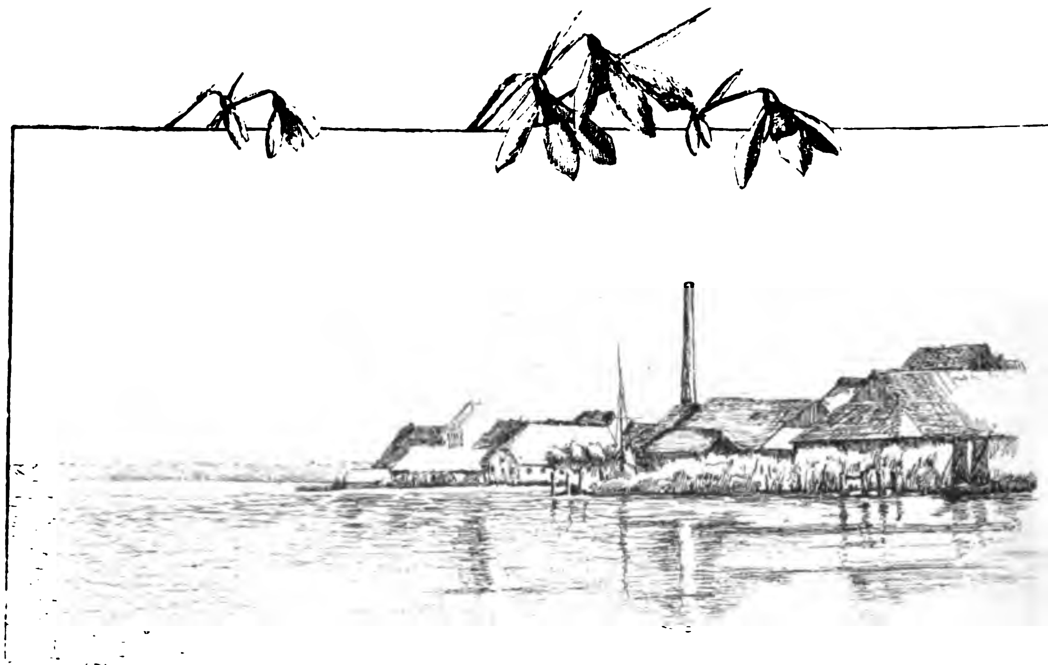
Det har regnet — men Regnen gav Grøde,
det har stormet — men Stormen gjorde stærk.
Som de trode, at Skoven alt var øde,
saa de Vaarkraftens spirende Værk.
For de gamle, som faldt,
er der ny overalt,
de vil møde, hver Gang der bliver kaldt.

Og de trode, at Hjertebaand kan briste,
og de trode, at glemmes kan vor Ret!
De skal vide, de aldrig ser de sidste,
de skal vide, at ingen bliver træt.
Ti som Aarene randt,
saas det: Baandene bandt,
Kræfter fødtes for Kræfterne, som svandt.

De kan spærre med Farver og med Pæle,
de kan lokke med Løfter og med Løn, —
fælles Sprog giver vore Tanker Mæle,
fælles Vilje gør Kampdagen skøn.
Nye Stridsmænd skal der,
nye Stridsmænd skal her
Slutte Kreds om den Fane, vi har kær.

Ja — det haver saa nyligen regnet,
og de Træer de dryppe endnu;
mangen Eg er for Uvejret segnet,
men endda er vi frejdige i Hu,
viger ej ud af Spor,
for vi kender det Ord:
det har slet ingen Hast for den, som tror.

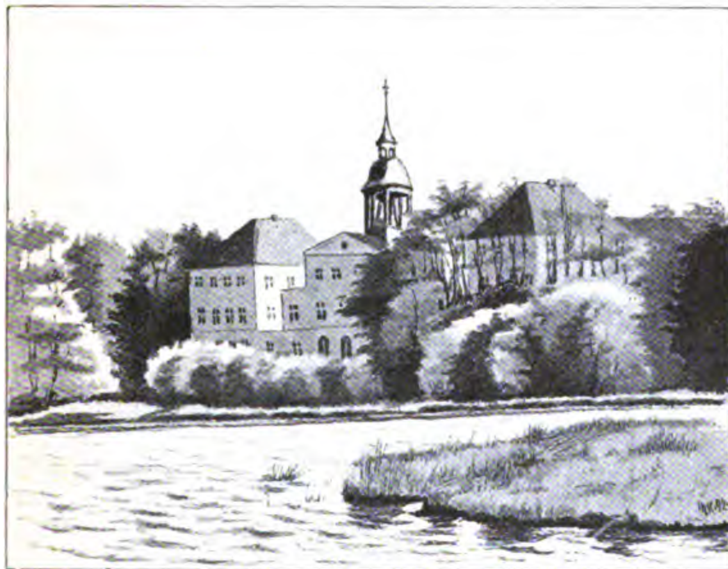
Egernsund.

Broager Kirke.

Sejlturen ind ad *Flensborg Fjord* en Sommerdag er det skønneste, jeg har set herhjemme. Selve Fjorden har Lighed med de andre Fjorde langs Østkysten; men den gaar dybere ind i Landet, den er bredere, Bakkerne ved dens Bredder højere og med dristigere Linjer, end man i Reglen finder. Kiels Fjord har ved Düsternbrook fuldt saa høje Bakkeskrænter, men den er kortere, smallere, mindre anselig. Vejle Fjord har sit Munkebjerg, men ikke den Afveksling paa sine Kyster, og navnlig fattes der den Mylr af smaa og store Skibe, med Damp og Sejl, som liver op paa Flensborg Fjord. Alle de Skønheder, som de andre Fjorde hver har en enkelt af, findes her paa en Gang. Fra Sønderborg svinger Damperen mod Syd forbi Vemmingbund, hvor Panserskibet Rolf Krake havde sit Stade, syd om Broagerland med de gule Klinter og de høje Bøge, hvor den blaa Luft lyser mellem Stammerne. Derpaa drejer vi mod Nordvest og Nord, med Broagers Tvillingtaarne til højre og Angels runde, frodige Bakker til venstre. Ved Egernsund, med de røde Teglværker i det grønne Landskab, er Indløbet til Nybøl Nor med det fredelige Graasten.

Nu kommer vi til Fjordens snævreste Sted imellem Holdnæs, der skyder sig frem fra Angel, og Sandager paa Nordsiden. Herfra gaar den indre Fjord endnu to gode Mil mod Sydvest. Indrefjordens Bredder er rige paa Badesteder, der dels søges af Ham-

Graasten Slot og By.

borgerne, dels er Maal for Flensborgernes Udflugter. Der er neppe nogen By af Flensborgs Størrelse, der hver Eftermiddag udsender saa mange Skovgæster; hvert Øjeblik gaar der Smaadampere ud til de forskellige Anløbsbroer, og det skorter dem

aldrig paa rejsende. Skumlende Flensborgere paastaar, at deres Bysbørn lider af Vandpest. Paa Fjordens Nordside er Naturen mest afvekslende: snart naar de rige Kornmarker helt ud til Vandet, snart sejler man lige ind under Skovbrinker, hvor de hældende Træer synes at løbe ned ad Skrænterne; ved Kobbermøllen er man inde i en lille Bugt, paa alle Sider omgiven af højtvoksende Skove, hvor Vinden sjælden

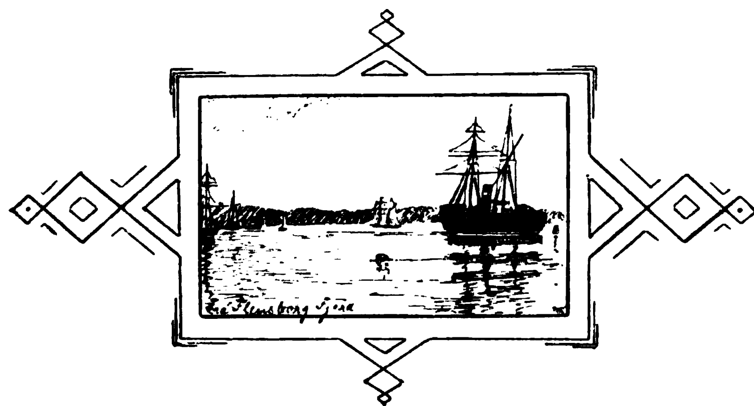
Lyksborg.

naar ind, Vandet er spejlklart; Røgen fra Fabrikken ligger som en hvid Sky over Bøgetoppene, og Skruens Plasken i Søen naar Øret sammen med den dæmpede Larm fra de arbejdende Maskiner i Land. Paa den søndre Bred ligger i det stejle Skovbryn de store og grimme tyske Badehoteller ved Lyksborg; gennem Skoven kan man fange et Glimt af det hvide Slot, hvor Frederik 7 levede sine sidste Dage. Han elskede Egnen her og dens Befolkning, og Flensborgerne gjorde Gengæld, forgudede ham

næsten; den gamle flensborgske Kærlighed til Frederik 7 er ikke død endnu; den er et af de stærkeste Baand, som knytter adskillige Hjerter til Danmark.

Allerede langt ude i Fjorden har man kunnet øjne Flensborg By. Der ligger næsten altid en blaalig Røg over Byen; det er, som en lille Dreng sagde ved Sønderhav: «Derinde hvor det ryger, det er Flensborg.» Som vi kommer nærmere, ser vi mere klart den lange rødtagede By, der strækker enkelte Gader som Fangearme til alle Sider op over de stolte Bakker, ved hvis Fod den ligger. De to høje Kirketaarne, Masteskoven fra Havnen, det mægtige Skrog af en oversøisk Damper dukker frem. Fra Jernskibsværftet høres de gjaldende Hammerslag; rundt om summer og damper det fra Fabrikkerne. Fra den stille dejlige Sejlads kommer vi i faa Minutter midt ind i Travlhed og Larm.

Hele Vejen fra Broagerland og til Flensborg har vi sejlet paa Grænseskellet mellem de to Sprog. Paa Fjordens Nordside taler næsten alle Dansk, paa Sydsiden næsten alle tysk. Derfor har der paa Damperen hersket den mærkeligste Sprogblanding; Skibets Besætning er vant dertil og springer med største Lethed fra det ene Sprog over til det andet. Man fører en lille Samtale med en af dem; naar han gaar fra en, er han sig næppe bevidst, hvad Sprog han har talt. Men jo flere Stoppesteder vi anløber, og jo flere skovgæstende Flensborgere vi tager ombord, des mere Tysk tales der. Og naar vi ved Flensborgs Dampskibsbro staar i Land og blander os i den Mængde af travle eller dagdrivende Mennesker, som opfylder Broen, saa mærker vi, at vi er komne til en tysktalende By.

Mariekirken i Flensborg.

F*lensborg* bestaar, som vel kendt, af én umaadelig lang Gade og en Mængde smaa Sidestræder. Den har endnu mange gamle Gavlhuse med lange smalle Gaardspladser, som ser ud som Gyder. Men hvert Aar forsvinder der et eller flere og afløses af Facadebygninger af røde og glaserede Sten — vist nok mere praktiske Bygninger end de gamle, men langt fra saa ejendommelig smukke. De nye Gader har ofte et almindeligt moderne tysk Udseende, og det var Synd at paastaa at den moderne tyske Bygningskunst her viser sig i noget særlig tiltalende Lys. Den evige Glasur paa Stenene og den affekterte Jagen efter Gotikens Bygningsformer virker kedsommeligt. Dog kan det ikke nægtes, at det store Tinghus i den søndre Del af Byen tager sig baade smukt og imponerende ud. Det, som fængsler ved Flensborgs Ydre, er ikke det nye, men det gamle. De store røde Gavlhuse paa Søndertorv; «Skranken» ved Mariekirke, hvor endnu Resterne af Byens Halsjern sidder i Muren, de snævre folkerige Stræder mellem Nørregade og Skibsbroen, og Nørreport, den eneste levnede af de gamle Byporte, — det er saadanne Ting, som gør Flensborg til en interessant og smuk By. Havnen er endnu ofte vel besøgt; af skandinaviske Skibe ligger her jævnlig adskillige; men den er ikke, hvad den var den Gang, da Skibene maatte ligge med Stævnen mod Bolværket Side om Side for at faa Plads. Søfarten er gaaet tilbage i Flensborg, og Fabrikker er komne i Stedet; tidligere beherskedes Flensborg af sin store, dansksindede Sømandsstand; nu er de socialistiske Fabriksarbejdere toneangivende blandt Smaafolk. Og til den anden Side er ikke faa af de velstaaende Borgere gaaet over til et af de tyske Partier. Men desuagtet er her endnu mange trofaste dansksindede Folk; hvert Aar den 25. Juli smykker flensborgske Damer Isted-

graven mnd Kranse og rødhvide Baand. I Borgerstanden lader det endog til, at Danskerne, naar det kommer til Stykket, er ovenpaa. Den Dansker, som rejser til Flensborg uden at kende noget Menneske, han kan holde sig til, kommer let til at

Oluf Samsonsgang i Flensborg.

føle sig ene; rundt om sig hører han næsten kun Tysk, han synes, han er lige saa fremmed som i Hamborg. Helt anderledes gaar det den, for hvem Foreningerne og Hjemmene aabner sig. Han opdager, at mangen Mand, hvis Sprog er tysk, er ivrig dansk. Er Danskerne i Flensborg end langt fra saa stærke, som endnu for en ti-tolv

Nørreport i Flensborg.

Aar siden, saa er der dog mange tilbage — saa mange, at ingen Dansk behøver at føle sig fremmed i Byen. De fleste indfødte Flensborgere kan da ogsaa godt tale Dansk, og i alle Butikker, hvor der kommer Landboere, er man nødt til at kunne det. Der tales ogsaa Dansk i ikke faa Hjem — hvor mange, er det vel umuligt at faa nøjagtigt at vide. Om Dagen hører man sjælden vort Modersmaal i Flensborgs Gader, undtagen naar Bønder fra Omegnen er i Byen; men om Sommeraftenen, naar Arbej-

derne kommer hjem til deres hyggelige Smaahaver, eller de sidder udenfor Gadedøren med deres Harmonika, eller de gaar langsomt to og tre sammen hen ad Skibsbroen, har man tit den Glæde at høre Dansk. Saa hører man ogsaa stundom danske Sange; jeg har i en af de nye, lange Arbejdergader hørt nogle Børn synge afvekslende «Deutschland, Deutschland über Alles» og «Glade Jul»; Sommeraftener kan fra én Harmonika lyde: «Muss i' denn, muss i' denn zum Städtle hinaus» — og fra den ved Siden af: «I vor Barndom vi hørte Kartovernes Brag».

Kæmpegraven paa Flensborg Kirkegaard.

Nej, hverken dansk Sind eller dansk Sprog er fremmed i Flensborg. Det første er der tilmed ikke saa lidt af. Men — det kan ikke nægtes: vort Modersmaal er her langt den svageste Part. Det tyske Sprog er aldeles overvejende. Endnu er det mest Plattysk — og de gamle Flensborgere vil egenlig ikke gaa ind paa, at dette deres plattyske Modersmaal er tysk, hvad de kan have halvvejs Ret i —; men Højtysken breder sig mere og mere. Paa Gaden synes det mig, at man hører fuldt saa meget Højtysk som Plattysk; det er især Damerne, som generer sig for at tale det mindre fine

Sprog, hvor Alverden kan høre det. Men i folkelige Ølstuer og Restavrationer, hvor Flensborgerne holder Friaften ved en gammeldags Toddy eller det nymodens Øl, der hersker ingen Generthed; Samtalen gaar frit i dette jævne og fornøjelige flensborgske Miskmasksprog, som er saa vel egnet til en drøj og sorgløs Spøg — men saa svært at forstaa baade for Tyskere og Danskere. Det er de rigtige Flensborgeres naturlige Maal; de, der er blevne Danmark tro, taler det med Forkærlighed og undgaar helst det stramme Højtysk — som de fleste desuden ikke kan tale rigtigt. Jeg har hørt de kosteligste Eksempler paa, hvordan Flensborgernes Højtysk er; overalt klinger danske

Fra Skibsbroen i Flensborg.

Vendinger igennem. F. Eks.: «Wie geht es med Ihr Mutter?» «Danke, ihr geht es gut mit»; — eller, som en Dame sagde, der fik sine Gulve oliede: «Es ist ein schönes Wetter und ölen Dielen ein in heute» (d. v. s. smukt Vejr «aa» olie Gulve ind i).

Som en overvejende tysktalende By har Flensborg fire eller fem Aviser, der udgaar paa Tysk, mod én, som skrives paa Dansk; men man bør lægge Mærke til, at af de tyskskrevne ledes én i dansk Aand, og en anden er nevtral. Det danskskrevne Blad er den vel kendte «*Flensborg Avis*». Den blev grundlagt 1869 — betegnende nok fik Byen for første Gang et Blad paa Dansk, da den var bleven prøjsisk — og ledede til omkring 1880 af *Gustav Johannsen*, siden den Tid af *Jessen*. Denne sidste

Fra Tønder.

har i de senere Aar vidst at skaffe sit Blad (i en mindre Udgave) ikke ringe Udbredelse i den sløve Egn mellem Flensborg og Tønder, som derved i større Grad end før er kommen under daglig Paavirkning fra dansk Side; det maa ogsaa nævnes med Anerkendelse, at Jessen gennem sin Avis har virket betydeligt til heroppe i Kongeriget at vække Interesse for Sønderjylland. — Gustav Johannsen er kendt af alle som Nordslesvigs Rigsdagsmand; færre kender ham som den, der med aldrig svigtende Udholdenhed og godt Humør er Bæreren af den danske Borgeraand i det plattyske Flensborg. Den Evne til at gribe det rette Ord og finde Vej til de trægeste Øren, som han har vist saa tit paa den store Skueplads i den tyske Rigsdag, har han udviklet her i denne blandede og for fremmede ofte utilgængelige Befolkning. Ved det gamle St. Knudsgildes Skyttefester, naar Præmierne uddeles, og han som Oldermand skal ledsage hver Præmie med en lille Tale, — eller naar han i en Dampskibskahyt paa Fjorden giver sig i Snak med de tysktalende Borgerfolk, som, uden at vide af det, i Løbet af fem Minuter er bragt over i en dansk Samtale om den nationale Politik, naar han har en Skæmt til den uvillige, en Opmuntring til den forsagte, — det er i saadanne Situationer, man skal studere ham for at forstaa, hvad det er for Egenskaber, som giver ham hans store Betydning netop paa de vanskeligste og mest udsatte Poster.

Flensborg er den nationale Grænseby mod Øst; *Tønder* mod Vest. Men Forskellen er stor. Flensborg har trods sit tyske Sprog et stærkt dansksindet Parti; Tønder, hvor de fleste Mennesker taler Dansk, er næsten helt tysksindet. Flensborg er en stor og driftig By; Tønder er lille og stillestaaende. Den har ret interessante, men livløse Gader, kønne Anlæg, og er omgivet af Enge, der om Vinteren staar under Vand, saa at Byen kommer til at ligge som paa en Ø. Andet mærkeligt er der ikke ved Tønder — det skulde da være det, at denne lille By med godt 3000 Indbyggere har — 70 Værtshuse.

Hadeby Kirke.

Sankelmark.

ra Flensborg og Tønder indtil Dannevirke strækker sig de gamle «blandede Distrikter», som for 100 Aar siden var dansktalende, men som dog gik tabt for os. Skridt for Skridt er vort Modersmaal døet bort. I Angel er det næsten forsvundet; i Hedelandet midt imellem Østersø og Vesterhav har det holdt sig noget bedre; men det har ingen Modstandskraft herude, hvor Befolkningen gennemgaaende har glemt eller ringeagter Danmark. Først i Højde med Flensborg og Tønder begynder den bevidste og kamprede Danskhed; dér vil vort Modersmaal holde Stand.

Vi gaar ad Landevejen fra Flensborg til Slesvig. En Mils Vej fra Byen er vi ved Sankelmark-Valpladsen; noget fra Landevejen ligger Aagaard, Hjemstavn for «de sønderjyske Piger» paa det bekendte Billede. Her har gamle *Tofte* med sin seje Viljestyrke og sit drøje Vid i mange Aar virket for at holde nogen Danskhed oppe i denne vanskelige Egn.

Et Par Timer efter naar vi Valpladsen ved Isted: til højre den store Bøgemose, som blev taget og tabt og atter taget paa den blodige Sejersdag, medens Hundreder af danske og tyske Soldater laa skudte mellem Sivtuerne eller sad fast i Mudderet. Lige for os ligger Isted Skov; Skovkanten er som enhver anden Skovkant; den Dag har det blinket rødt og Røgen har væltet ud fra den. Vi gaar til venstre gennem Isted By, forbi Øvre Stolk, hvor Slesvigholstenerne paa den regnfulde Dag pludselig

Stederne, hvor Læssøe og Schleppegrell faldt.

kom midt op mellem vore Afdelinger; Vejhegnet, hvor Schleppegrell faldt; Bakken, hvor Læssøe blev skudt, da han var redet op for at overse Kamppladsen. Vi vandrer gennem Passet mellem Istedsø og Langsø og retter Øjet mod Grydeskov, som hæver sig, uden Underskov, med slanke Stammer højt paa Bakken. Ved Langsøens Østerende har vi en henrivende Udsigt over den smalle Sø, ved hvis Bredder for mange Hundrede Aar siden danske Munke byggede, medens de samme Bredder for 42 Aar siden saa Slesvigholstenerne i Tusindtal drage i Regnvejr og Slud mod Schleppegrells Soldater i Øvre Stolk. Vi er nu forbi Passet og ser ud over den Egn, hvor Willisens Hær drog sig tilbage efter det tabte Slag. En Mil mod Syd ligger Slesvig skjult bag Bakkerne.

Aagaard.

I denne Egn, mellem Flensborg og Isted, var det at vor Regering i Tiden mellem Krigene indførte dansk Skolesprog. Befolkningen rejste den mest forbitrede Modstand herimod, skønt den endnu den Gang jævnlig talte sit danske Modersmaal. Man har senere stærkt dadlet de Mænd, som troede, at man ad den Vej kunde gøre Angel dansk igen; og det maa indrømmes, at Forsøget intet nyttede. Men den, som vandrer igennem disse Landsbyer hernede, faar den instinktmæssige Forstaaelse af, hvordan man førtes til dette Skridt. Børnene, som staar ved Portene og kigger paa den fremmede eller kommer tumlende ud fra Skolens Dør; Husene, Haverne, Konerne, der sladrer ved Strikkestrømpen — alt ser saa hjemligt, saa jysk ud. Man kan slet ikke tænke

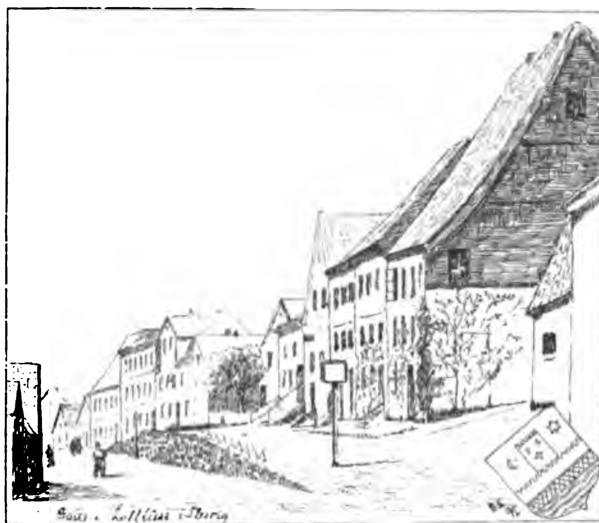
sig det, som man dog ved saa godt: at disse jyske Mennesker — for det er de jo baade af Byrd og af Ydre — ikke taler et Ord Dansk og ikke har den ringeste Følelse for deres gamle Fædreland.

Oversø Kirke.

Sønder-Angel maatte man ret kunne undersøge, om det bringer en Befolkning fremad, naar den skifter Nationalitet; her kan Folket ikke længer lide under den aandelige Tilbagegang, som naturlig viser sig i selve Overgangens Dage; den maa nu være forvundet, og det ny maa kunne være fuldt tilegnet. Men efter alt, hvad jeg har kunnet se, har Angelboerne ikke vundet i Kultur ved at blive Tyskere. Det ligger nærmest at jævnføre dem med de danske Nordslesvigere; hvad disse har naaet af Udvikling, kunde Angelboerne ogsaa have naaet, hvis de var blevne ved det danske. Selv det tidligere saa navnkundige angelske Landbrug staar nu ikke paa Højde med Nordslesvigs. Skønt Angelboernes Landboforeninger faar stor Understøttelse fra Regeringen, er det den almindelige Mening, at deres Dyrskuer ikke staar ved Siden af de nordslesvigske Foreningers, der ingen Understøttelse faar. Paa de ikke materielle Omraader er Forskellen end større. Saadanne Foredragsforeninger, som findes over hele det danske Nordslesvig, hvor almenvidenskabelige, folkelige og litterære Foredrag samler Hundreder af Tilhørere, kendes slet ikke i Angel. De enkelte Danske, som tror, at Nordslesvig kom «Kulturen» nærmere ved at give efter for Tyskheden, kan ikke fra Angel hente noget Bevis for denne Tro. Den derimod, som mener, at det er den største Lykke for et Folk, naar aandelige Bevægelser og upersonlige Interesser er levende i det, han maa tilstaa, at Nordslesvigerne vilde sætte sig selv i en lavere Klasse, hvis de opgav deres danske Aandsliv for at gribe efter fremmede Lygtemænd.

Lollfuss.

lien er en stille Fjord, paa mange Steder smal som en Aa. Den er en daarlig Handelsvej; nogenlunde store Skibe kan ikke gaa der. Derfor har *Slesvig* By ringe Betydning som Handelsstad; kun ved at den er Sæde for mange Embedsmænd og Pensionister, har den en ret anselig Størrelse. Men den er ikke i Fremgang.

Den er i mange Retninger en tiltalende By. Den store og i sit Indre smukke *Domkirke* er Byens største Seværdighed. Den minder om Byens stolteste Dage, da den var Midtpunktet i Valdemar Sejrs store Rige; men de mange Ombygninger og Tilføjninger genkalder ogsaa, hvor der er blevet kvaklet med det danske Hertugdømme af holstenske Grever og gottorpske Hertuger. *Gottorp* Slot er i sig selv grimt; men set fra Vest, mellem Skovene, tager det sig ret godt ud. — Slesvig er overordenlig langstrakt; mod Øst omkring Domkirken ligger den gamle By; derfra løber den lange Lollfuss udenom Slien ned til den sydligste Del: Friedrichsberg. Hovedindtrykket af Slesvig er fredelig og hyggelig Uvirksomhed; de smukke Spasereveje ved Fjorden med Udsigt over Hadeby Kirke, de mange Roser udenfor Husene, og den skrækkelige Stenbro medvirker alt til at fremkalde dette Indtryk. Byen er helt tysk; lever der hos en og anden nogen gammel Troskab mod Danmark, da er dette uden nogen som helst politisk eller national Betydning.

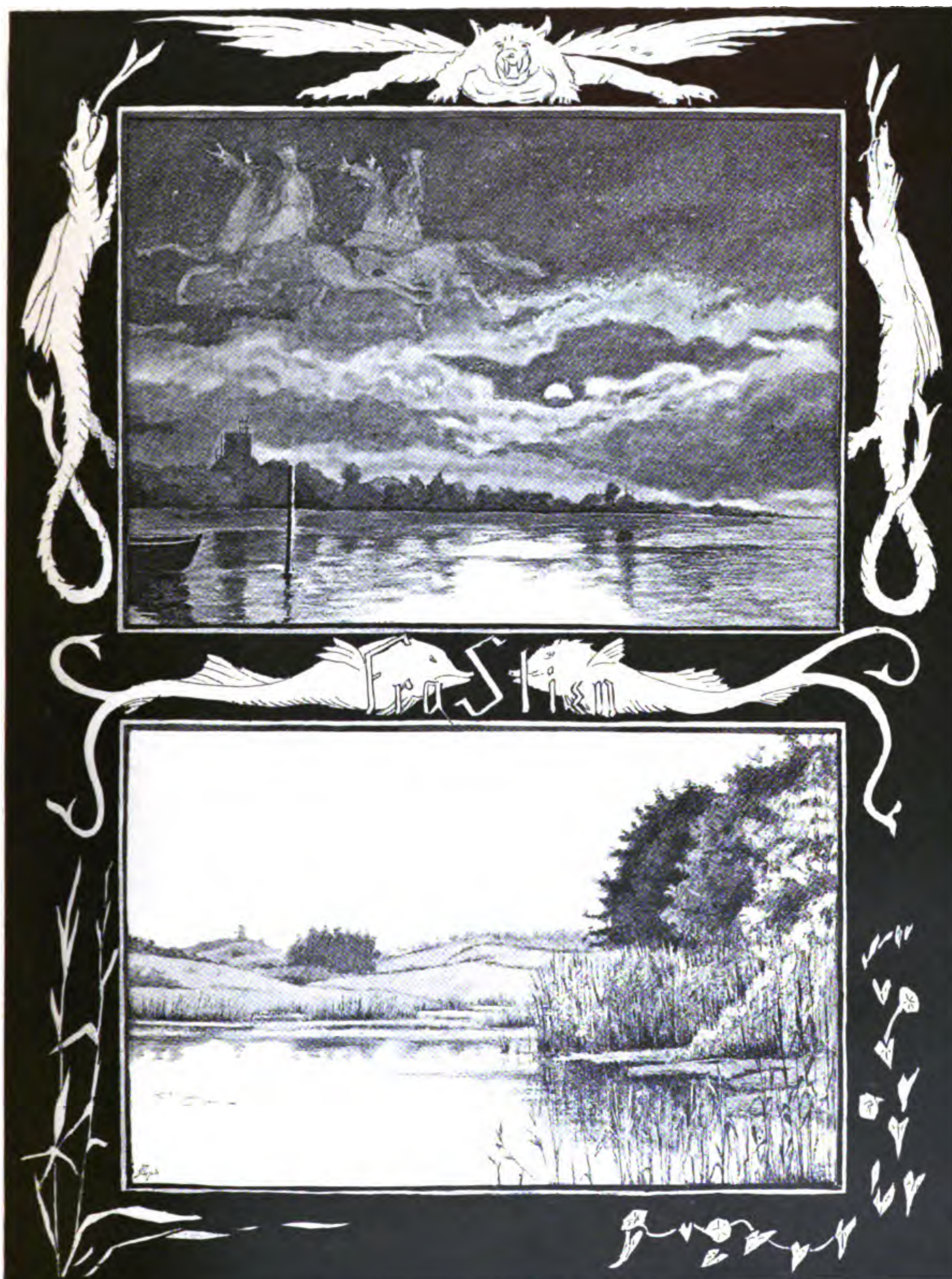
Fra Sliens søndre Vig og halvanden Mil mod Sydvest og Vest ligger de mægtige Levninger af *Dannevirke.* Hvor meget ydre Vold har skadet, og hvor megen Jord der end er skreden ned i Graven, er Virket endnu af betydelig Højde. Bedst bevaret er

det nok mod Vest, hvor de Rejsende sjelden kommer. Foran det en dyb Grav, græsbevokset som Markerne; ovenpaa Volden løber et Dige af Sten med Græs og Tjørne. Ofte er Jorden fjernet paa et Stykke af Siden, saa at de vældige røde Sten af Valdemar den Stores Mur kommer til Syne. Landsbyerne langs Voldens Fod er for en

Dannevirke. Aften.

stor Del byggede af Sten fra Dannevirke. Fra den øverste Rand ser man vidt ud over den flade Mark baade mod Nord og Syd. Her staar vi paa det tusindaarige Skel mellem dansk og tysk; de Bønder, som bor nord for Dannevirke, er af dansk Æt, skønt nu baade deres Hjerte og Tunge er tyske. Mod Syd øjner vi den høje Krop

Fra Stien

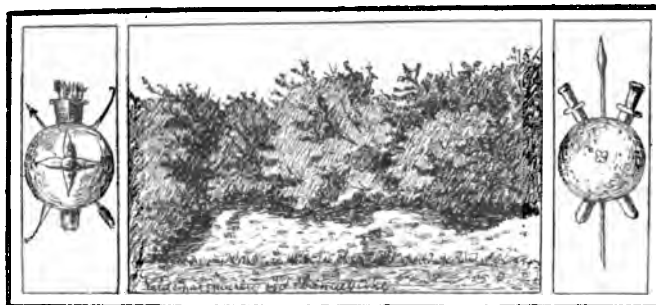

THE ASTOR LIBRARY
NY

Kirke; dér er Folket af saksisk Æt, om end maaske en og anden gerne saa, at Landet blev dansk igen. Dette er vor gamle Grænse, som nu er tabt. Tabt — ikke fordi Landet statsretligt er skilt fra os, men fordi Folket herfra op imod Flensborg er vundet af og vokset fast til den tyske Nation.

Paa Vandringen gennem Nordslesvig kan man vel gribes af Sorg over, hvad vi har tabt; men Vemodet viger for det tillidsfulde Haab, som lyser over alt deroppe. Ved Dybbøl føler man, at Blodet ikke er udgydt forgæves; det har bundet det levende Folk fast til Danmark. Hernede derimod er Smerten uden Glæde, Sorgen uden Haab. Valpladserne fra Paaskedagsslaget og fra de kolde Februardage 1864 er nu helt fremmed Jord. Dette er ikke den eneste bitre Følelse. Den Nat, da Dannevirke rømtes, knækkede Livsmodet i vort Folk. Hvis Førerne ikke havde adlydt Klogskaben, hvis Hærens Tilværelse var sat ind paa en fortvivlet Kamp ved Dannevirke, endt med en lysende Daad, saa var Blodbadet dog ikke blevet større, end det blev ved Dybbøl, Freden ikke tungere, end den blev et halvt Aar senere, — men vor Tro til Folkets Fremtid, vilde den ikke nu være sikrere og frejdigere?

Det er unyttigt at spørge derom; men hvor kan man andet? Man gribes af den samme Følelse, som betog alle derhjemme ved Budskabet om Tilbagetoget, og som Chr. Richardt gav Ord:

Høvdinger fra Sliens Vig,
hvilket Ansvar skal I bære!
ej for høje Dynger Lig —
for det ene: Danmarks Ære!
Derfor Bitterhed, som saarer,
derfor uforløste Taarer,
derfor Sorg foruden Mildhed,
derfor tung og trykket Stilhed.

Frisisk Teglværk.

or Vandring gik først igennem det danske Nordslesvig, derpaa gennem det fortyskede Land, som før var dansk. Til Slutning et Par Ord om de Egne af Slesvig, hvor Folket tilhører tyske Folkestammer. Hele Marsklandet syd for Tønder ned til Ejderens Munding er *Nordfrisernes* gamle Hjem. I stadig Kamp med Havet har de levet her, som kække Sømænd eller rige Bønder. Hvor meget af deres Land Vesterhavet i Tidens Løb har overskyllet, er ikke til at sige; de gamle Kaart, som viser beboet Land helt ud til Helgoland, er i hvert Fald overdrevne. Men det, vi ved sikkert, tyder paa store Landetab. Paa den ene Side har Friserne mistet Land til Havet, paa den anden har deres Sprog mistet Land til det saksiske Nabosprog. Nu lever Frisisk kun som Ruin; allevegne har tysk Sprog sat sig fast ved Siden af det. Kun pletvis er der hos Friserne lidt gammel Kærlighed til vort Land; de allerfleste sluttede sig i sin Tid med Fanatisme til Slesvig-

holstenerne. At de nu er Prøjsere, huer dem ikke; de holder stærkt paa deres personlige Uafhængighed, og de unge drager til Amerika for at undgaa Soldatertjenesten.

En frisisk Landsby har Huse af røde Mursten; runde Buer over Døre og Vinduer. Et saadant Hus ser tit forfaldent ud, fordi Kalken mellem Stenene ikke gaar helt ud til Randen, saa at de røde Sten rager frem med aabne Rum mellem sig. Det indre er pynteligt og renligt; der er i Reglen Paneler og andet Træværk, fint malet. Dette Folk er rigt paa Sagn og Overtro, men samtidig nøgternt og udrustet

Fra Frederiksstad.

med stærk Virkelighedssans. Her er stor Rigdom; men det rigeste Amt i Prøjsen, det fordum frisisktalende Ejdersted, er det, som sender flest Udvandrere til Amerika.

Øst for Trene og syd for Dannevirke er Folket af saksisk Stamme; Frederiksstad ved Trenes Udløb i Ejderen er oprindelig en fremmed Koloni — hollandsk —, men sluttede sig som hele Omegnen overvejende til Slesvigholstenerne. Derfor blev det af Tyskerne lagt Willisen i høj Grad til Last, at han ved den frugtesløse Kamp mod Helgesen og hans jyske Bataljoner lagde «deres egen» By i Aske.

Krop, som ligger midt paa Heden mellem Slesvig og Rensborg, er i vor Tid bleven Midtpunktet i en religiøs Rørelse, som virkelig har faaet Tag i denne Egns Befolkning, der ellers er omtrent blottet for aandelige Interesser. Det er Pastor Paulsen, som her har skabt en Præsteskole, hvor der uddannes Fripræster, mest for Nordamerika. Mellem Eleverne findes ofte danske Nordslesvigere, hvis kæreste Ønske det er at kunne virke i deres Hjemland, hvor det saa ofte har været paa Tale, om ikke hele den danske Befolkning som en Mand burde melde sig ud af den prøjsiske Statskirke, der synes Sønderjyderne at have mere Iver for Tyskheden end for Kristendommen. — Iblandt Beboerne omkring Krop lever endnu hist og her noget dansk Sindelag. Ved Kirken vokser et Hyldetræ, hvorom Folketroen siger, at

Husum Kirke.

naar det bliver saa stort, at en Hest kan bindes ved det, skal her den danske Konge mødes med den tyske Konge, som skal have en vissen Arm, og da skal de to i Fred og Venskab træffe Aftale om, hvor Grænsen skal gaa. Nu er Hyldetræet stort nok til, at man kan binde Hesten derved.

Rensborg, med Minderne, om Oprøret, kan ikke være nogen Dansk ret kær. Men selv afset fra ens nationale Stemning, tror jeg ikke, der er noget fængslende ved Rensborg. Kun et stort og smukt Mindesmærke for Uve Lornsen gaar man ikke forbi uden vemodig Sympati. Hvad vilde han sige, om han saa, at den Bevægelse, han vakte for Frihed under den danske Konge, er endt med prøjsisk Militarisme!

Hvis man ejer nogen Taalmodighed, kan det tilraades at ende sin Rejse med Sejladsen fra Rensborg til Kiel. Den tager 5—6 Timer. Kan man i vor stundesløse

Tid holde det ud, da lønner det sig. I Reglen sejler man i den gamle Ejderkanal; Bredderne er kantede med Træer og Siv, som ved «Sukket» fra Damperen bøjer sig helt ned i det graalige Vand. Man kommer igennem et Par Sluser, som baade lukkes og aabnes ved Haandkraft. Der er intet Hastværk; den, som en halv Fjerdingvej oppe i Landet vinker ad Damperen, har ikke nødig at skynde sig; Skibet skal nok vente. Jeg har oplevet, at en Mand, der raabte og skreg efter Skibet midt imellem to Stoppesteder, opnaaede, først en Hob plattyske Eder af Kaptejnen, og saa — at Damperen vendte for at tage ham op. Paa nogle Steder sejler man allerede i den nye Kanal, dybt nede i høje Gennemskæringer; her er langt bredere end i den gamle, stort og imponerende, men grimt og kedeligt. Forøvrigt lader det ikke til, at Folk hernede tror, at den nye Kanal vil faa stor Betydning for Handelsskibe; Farten bliver for langsom og for dyr, siger de. En Trøst for os, om de har Ret.

Det er paa Grænsen mellem Slesvig og Holsten vi sejler. Snart fra Nordsiden, snart fra Sydsiden tager vi Rejsende op. Det er fuldstændig samme Race, der bor paa begge Bredder, det er det samme Sprog, det syngende holstenske Plattysk, — og dette er jo dog Danmarks gamle historiske Grænse. Det var her, at vore Fædres Slægt vilde genrejse vort Landeskel. I den stolte Glæde over Istedsejren sang Grundtvig —

Det danske Folk til Ejderen skal høre
Fuglesang som Hjertet ret kan røre.

Sejrsglædens Overgreb! Det er ikke noget dansk Folk, som her bor. Rigets Grænse har gaaet hernede; men kan vi harmes over, at det Rigsskel, som ikke længer svarede til Folkeskellet, maatte flyttes? Det, som nu ligger os paa Hjerte, er jo ikke det at blive Herrer over fremmede, men at blive forenede med vore egne. Det er det danske *Folks* Grænse, vi attraar at vinde. Og den er let at finde for enhver: den er ved Flensborg Fjord.

Ved Holtenau svinger Damperen ind i Kieler Fjord. Ud for Düsternbrook ligger en halv Snes store tyske Krigsskibe for Anker. Fra Land høres Musik — die Wacht am Rhein. Tyskerne omkring mig synger med:

Lieb Vaterland, magst ruhig sein!
Fest steht und treu die Wacht, die Wacht am Rhein!

Hvor Tyskland er stærkt! Med Rette fyldes tyske Mænd og Kvinder af stolt Tryghed ved Tanken om deres mægtige Grænsevagt ved Rhinen.

Kun et stort Folk kan eje denne Tryghed.

Eller skulde vort lille Folk have Ret til at føle det samme? Ved Flensborg Fjord staar stærke Mænd og trofaste Kvinder Vagt for vort Modersmaal og vor Fremtid. Det er en Hær, som ikke viger.

Og mens de tyske Ord bruser gennem Luften, tænker jeg stille:

Vort lille Land, vær kun trygt. Ogsaa du har en Grænsevagt, som staar fast og tro.

